

KONSTNÄREN

NR . 02 / 2012

75 KRONOR

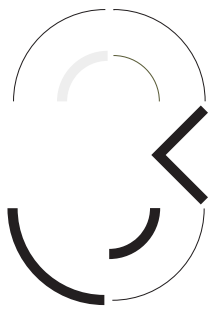
Direkt innanför dörrarna till Sigmagallerian i Västerås kan den som är ute på shoppingtur stanna upp ett ögonblick och titta på grafiska verk av konstnärer från olika delar av världen. Schablontryck med vintriga landskap i ... s.11

»Dagens tårter till Moderna museet var liksom inga vanliga tårter, utan allt annat än det!«, inleds inlägget på konditoriet Chokladfabrikens blogg, med fotografier av Marianne Lindberg De Geers Tumörtårta, Lisa Jonassons Totempålen och ... s.14

Konstskandaler är ett av de säkraste värtecknen i vårt avlånga land. Det var inte länge sedan ambassadören Zvi Mazel demolerade verket Snövit och sanningsens vansinne på Historiska museet, Vilks fick några dussin dödshot för sina ... s.20

Jag lyfter mobilen och flippar fram några pixliga bilder som jag ett par timmar tidigare lyckats hitta på internet. Den medelålders kvinnliga museivakten lyser upp. – Granach!? Hennes hår är så grått att jag får en vision ... s.23

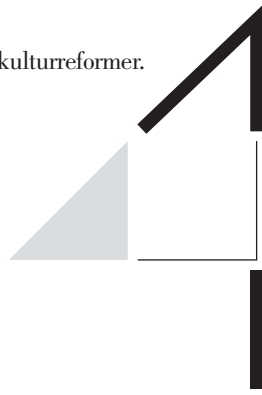

LEDARE
Finansministerns onda öga.

DEBATT
En Borg mot kulture reformer.

NYHETER
Tyska pirater och kulturkåta moderater.

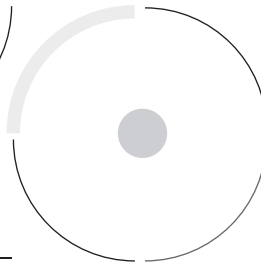
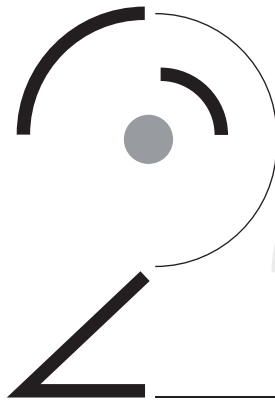
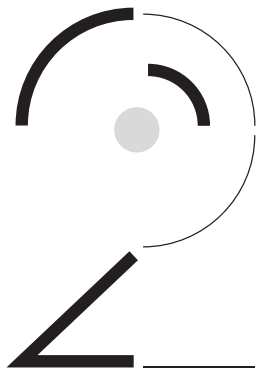

KONSTENS NYA KLÄDER
Hör konst hemma bredvid McDonalds?

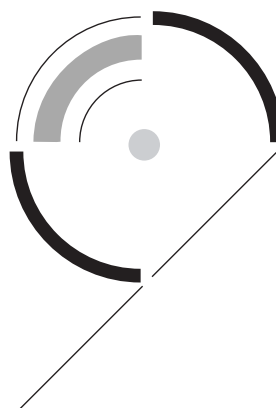
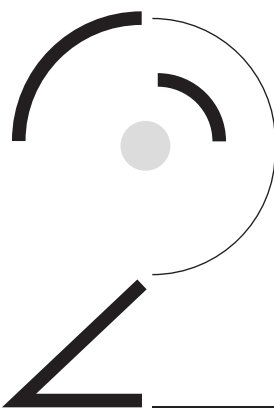

MAKODE LINDE
"Alla gillar tårta"

TÅRTGATE
Trafikolycka! Konstdebatt kraschad på Twitter.

EICHMANNS TAVLA
Om en 70 år gammal stöld –
värd 100 miljoner dollar.

MEDLEMSSIDOR KRO/KIF

SYNÅLEN
Carina Gardefjord om
nålen som urverktyg.

MEDLEMSSIDOR BUS

BORGEN BORG

I EN INTERVJU FÖR Dagens Nyheter berättade Anders Borg att han har läst J. R. Tolkiens *Sagan om Ringen* »femton, kanske till och med sexton gånger«. Vem han identifierar sig med i fantasyberättelsen framgår inte. Men knappast kan det väl vara de piprökande, livsglada och lata hobbitarna? Deras livsfilosofi ligger alltför långt ifrån Borgs arbetslinje. Jag är tveksam till om Anders Borg håller med, men från sin utsikt från finansdepartementet är det snarare Saurons allseende öga som ligger närmast till hands.

Under våren släppte Moderaterna och Folkpartiet varsin kulturrapport, som båda innehöll förslag till välbehövliga ekonomiska reformer på kulturområdet, såsom ändrade moms-satser, skatteregler och en översikt av kulturarbetarnas företagsform. Men som Karin Willén och Johan Wingestad pekar på, i det här numrets debattartikel, riskerar alla dessa förslag att samla damm på Anders Borgs bord. Det har blivit ett mönster. Även frågan om avdragsrätt för kultursponsring har stött på hinder, trots att en sådan reform har starka förespråkare även hos regeringspartierna. Avdragsrätten var ett av alliansens vallöften under förra mandatperioden och presenterades också som ett förslag i Lena Adelsohn Liljeroths egen kulturutredning. Även allianskollegorna i Folkpartiet, Madelaine Sjöstedt och Christer Nylander, har drivit på frågan. Men det har tagit tvärstopp – och det råder ingen tvekan om var.

Det är Anders Borg som i slutändan bestämmer vilka ekonomiska reformer som ska bli verklighet. Vilket betyder att det idag råder stiltje på kulturpolitikens område. Det handlar inte bara om att Anders Borg håller hårt i skattekonorna – det är också en illustration av den extrema nymoderata maktkoncentrationen. Som historikern Henrik Berggren belysande beskriver i *Arena* (3/2012) har de nya moderaternas ideologiska omvandling varit en »top-downaffär« där ledningen »vallat« en många gånger ovillig riksdagsgrupp. Ingen herde är mäktigare än Anders Borg. Kulturpolitiken är inte det enda politikområdet som stannat på finansministerns bord. Det har även mer borgerligt foträta frågor gjort, som spelpolitiken. Att avveckla spelmonopolet har varit en moderat hjärtefråga – fram till Anders Borg vill säga. Anton Gustavsson och Adam Svanell beskriver målände i sin nya bok »Spela lagom« hur finansministern personligen stoppade alla sådana planer.

Lena Adelsohn Liljeroth har förmodligen för längesedan tröttnat på att vänta utanför Anders Borgs dörr. Hon tillhör ju de gamla moderaterna. För de »nya« moderaterna är arbetslinjen överideologi – den »ursäktar allt, även mord«, som Roland Paulsen författaren till boken *Arbetsamhället* nyligen skrev i Aftonbladet med hänvisning till den svenska vapenexporten.

I den nymoderata idévärlden har »finkultur« aldrig stått högt i kurs – däremot svampplockning. När Moderaternas nya partisekreterare Kent Persson i våras presenterade sig nämnde han just denna hobby. Det kan inte ha varit en slump. I en riksdagsdebatt under våren hade finansministern svårt att dölja sitt kulturförakt när han sade att människor som inte har ett arbete hellre »vill vara i skogen och göra gallring« än att »gå runt på kulturaftnar och bokkaféer«. Anders Borg missar ju själv sällan att nämna att han gillar att gå till skogs – helst med ett gevär under armen.

Det är klassisk nymoderat strategi, att framställa sig som ofarliga och jordnära hobbitar. Det skymmer sikten. Trots sina många genomläsningar tycks Anders Borg helt ha missat den övertydliga moralkakan som är kärnbudskapet i Tolkiens saga: Makt korrupperar.

ANDERS RYDELL

SLICE OF LIFE

FOTO: MÄRTA THISNER

KONSTNÄREN NUMMER TVÅ 2012

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE: ANDERS RYDELL

FORM OCH KONSTNÄRLIG LEDNING: NILLE SVENSSON

REDAKTÖR: JOHAN LINDSKOG

MEDARBETARE I DETTA NUMMER YVONNE BUSK, JENNY DAMBERG,

MICHAELA MÖLLER, ROBERT STASINSKI, HANNA ANDERSSON,

MÄRTA THISNER, ERIK WÄHLSTRÖM

OMSLAG: MAKODE LINDE PORTRÄTTERAS AV MAKODE LINDE

PRENUMERATION HELÅR 275 KR: RED@TIDNINGENKONSTNAREN.SE

ANNONSER:

LUDVIG LOF LUDVIG@ANNONSHUSET.SE 08-662 75 09

HANS FLYGARE HANS@ANNONSHUSET.SE 08-662 75 03

KONSTNÄREN GÖRS AV EGG PUBLISHING PÅ UPPDRAG AV KRO/KIF

REDAKTIONEN: KONSTAKADEMIN, JAKOBSGATAN 27C

111 52 STOCKHOLM

EMAIL: RED@TIDNINGENKONSTNAREN.SE

KRO/KIF: ÅRSTAÅNGSVÄGEN 5B, 117 43 STOCKHOLM

KRO/KIF TEL: 08 54542080

KRO/KIF EMAIL: KRO@KRO.SE, KIF@KIF.SE

TRYCK: TRYDELLS TRYCKERI AB

UPPLAGA 8000 EX

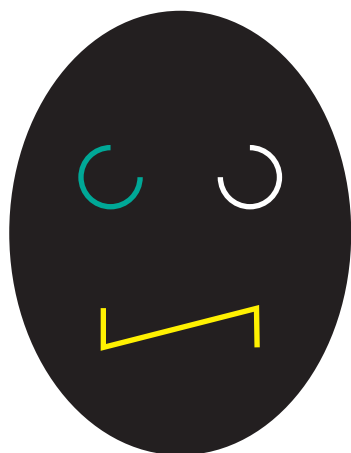
TIDNINGEN KONSTNÄREN GES UT AV AB SVENSK KONSTNÄRSSERVICE.

KIF Sveriges Konsthantverkare & Industriformgivare

Konstnärernas Riksorganisation

The Swedish Artists' National Organization

KULTURREFORMER STANNAR PÅ ANDERS BORGS BORD

I MAJ PUBLICERADE MODERATERNA *Kulturland 2020* och Folkpartiet *Kulturland Sverige* – två rapporter som lyfter de respektive partiernas aktuella kulturpolitik. Visst hittar vi bra förslag, men de mest angelägna frågorna att ta ställning till hänger inte på våra kulturpolitiker. Vi ställer oss därför frågan om Anders Borg är tillräckligt kulturintresserad för att genomföra de ekonomiska förändringar som bör göras?

Positivt är att båda partierna vill se över regelverket för stiftelser och fonder. 2009 släpptes *Moderniserade skatteregler för ideell sektor* (SOU 2009:65). Utredningens förslag innebär att stiftelser med kultur som ändamål ska skattebefrias. Om förslaget förverkligas kommer det att frigöra mycket pengar till kulturen. KRO/KIF har de senaste två åren arbetat med att uppmärksamma frågan om stiftelselagstiftningen och utredningen som har fastnat hos Anders Borg på finansdepartementet. Vi förväntar oss därför att de båda partierna lägger fram en proposition under det kommande riksdagsåret.

Moderaterna vill se över den så kallade dansbandsmomsen (band som spelar inför publik har två olika moms-satser att förhålla sig till) och göra den enhetlig. KRO/KIF föreslår att man samtidigt inför en enhetlig kultur moms för bild- och formkonstnärer som inte har mindre än fyra (!) moms-satser att förhålla sig till, beroende på typ av försäljning. En utredning inom EU pågår just nu för att se över kultur moms i syfte att harmonisera den. Men även där är det Borg som har sista ordet.

BORTOM SAMTALET OM kulturens finansieringsmodeller så återfinns en annan brännande fråga: Vad ska vi ha kulturen till? För Moderaterna är det tydligt att kulturen ska ses som en del av aspektpolitiken. Man skriver om kulturens kraft inom olika politikerområden som skola, hälsa och näringsliv. Då återfinns mer visioner och ambitioner i Folkpartiets program som tydligare vill stötta och utveckla kulturen genom att satsa på konstnärerna och institutionerna. Men tyvärr saknar vi skrivningar om kulturens infrastruktur i de båda

dokumenterna. Exempelvis vikten av de olika stöd som finns idag men som också har behov av finansiering för att kunna utvecklas. Vi tänker på kollektivverkstäder, Konstfrämjandet, Konstkonsulenterna, Sveriges konstföreningar och inte minst de uppdragsförmedlande centrumbildningarna. Vi vill därför rikta en uppmaning till båda partierna att ta en ordentlig titt på de rådande strukturerna och se möjligheterna i att utveckla dessa innan man börjar bygga nytt.

FOLKPARTIET TAR UPP en ny och intressant idé om att se över och förenkla konstnärernas företagsform. KRO/KIF håller helt med om och tycker att det är ett initiativ rätt i tiden. Kraven på ökat eget företagande inom kultursektorn, färre fasta anställningar och försämrade möjligheter att arbeta som »kombinator« gör att en utveckling av en ny företagsform för konstnärer är nödvändig. Vi hoppas därför på en utredning av detta, men självklart frågar vi oss om Anders Borg är redo för det.

Tidigare har frågan om avdragsrätt för inköp av konst, som Moderaterna gick till val på 2006, strandat hos Anders Borg. Det skulle vara intressant att veta huruvida de båda rapporterna är förankrade på finansdepartementet. Om nu de ledande kulturpolitikerna inom M och Fp har ambitionen att fokusera på de ekonomiska villkorsmässiga hindren på kulturmarknaden, då måste finansdepartementet vara med på båten. Om flera av de förslag som finns i de respektive kulturrapporterna ska bli verklighet krävs det att framför allt Anders Borg har viljan att förändra den ekonomiska politiken inom några viktiga områden. Vi ställer oss tveksamma till huruvida den dialogen och samsynen finns mellan kulturdepartementet och näringsdepartementet.

JOHAN WINGESTAD

ORDFÖRANDE SVERIGES KONSTHANTVERKARE OCH INDUSTRIFORMGIVARE

KARIN WILLÉN,

RIKSORDFÖRANDE KONSTNÄRERNAS RIKSORGANISATION

KONSTRUKTION

J TOBIAS ANDERSON
JULIA BONDESSON
CECILIA LUNDQVIST

30/6 - 5/8 2012
QVARNARPS GÅRD EKSJÖ

öppetider 12-18 ons - sön för vidare information: info@konstkonstulterna.se

Ateljéhus Pukeberg Småland

Lediga ateljéer
hösten 2012

www.ateljehuspukeberg.se

NYBRO KOMMUN

Inspiration finns överallt.

Sveriges stora nätbutik
för konstnärsartiklar
med över 12 000 artiklar.

www.boesner.se

boesner

TYSKA PIRATER SIKTAR MOT FÖRBUNDS DAGEN

DET TYSKA PIRATPARTIET HAR VUNNIT
FRAMGÅNGAR I FLERA DELSTATSVÄL.
NU SIKTAR DET UPPHOVSRÄTTSKRITISKA
PARTIET MOT ATT NÅ FÖRBUNDS DAGEN
NÄSTA ÅR.

BERLIN I det tyska delstatsvalet i Nordrhein-Westfalen i maj skördade det tyska piratpartiet oväntat framgångar. I delstaten som är Tysklands största med 18 miljoner invånare fick partiet 7,8 procent av rösterna. Delstaten anses vara tongivande inför valet till förbunds dagen nästa höst. Nu talas det om att piratpartiet kan ta plats i det tyska parlamentet om framgången fortsätter.

Det tyska piratpartiet har seglat upp som en ny, och oväntad aktör, inom tysk politik. Det var i september

2011 som partiet oväntat vann 8,9 procent av rösterna i delstatsvalet i Berlin, medan Angela Merkels styrande parti bara fick 23 procent.

Piratpartiets framgångar tolkades då som ett storstadsfenomen. Men när partiet under vintern och våren även nådde framgångar i mer »lantliga« delstater som Saarland (7,4 procent) och Schleswig-Holstein (8,2 procent) har piraternas framgångar börjat tas på allvar.

Det tyska piratpartiet är en fristående avknoppling av det svenska piratpartiet, som grundades i januari 2006. Det svenska partiet har idag två platser Europaparlamentet – däremot har stödet för partiet i svenska riksdagsval varit svalt. Som mest har partiet fått 0,65 procent av rösterna (2010). Det tyska piratpartiet grundades i september 2006 och delar logga och politik med sin svenska motsvarighet. Partierna driver en reduktion av upphovsrätten och vill släppa all »icke-kommersiell« fildelning fri. Partiet vill också kraftigt begränsa hur länge upphovsrätten ska gälla efter upphovsmannens död. Idag är det 70 år – piratpartierna förespråkar en gräns på fem år. Det finns idag mer eller mindre organiserade piratpartier i ett 40-tal länder över världen.

Det tyska piratpartiets snabba framgångar tros däremot av många bedömare inte i huvudsak handla om partiets upphovsrättskritik. Till skillnad från det svenska piratpartiet som koncentrerat sig på ett par frågor – har det tyska piratpartiet de senaste åren breddat sin politik.

Tyska väljare har i delstatsvalen också hårt straffat det liberala tyska partiet FPD – som samarbetar med det kristdemokratiska regeringspartiet CDU. I Berlin uttraderades partiet – och nådde inte ens de krävda 5 procenten. Att det tyska piratpartiet tydligt har etablerat sig som ett liberalt alternativ har gynnat

dem när FPD har tappat i stöd.

Det tyska piratpartiet har också fått rollen som protestparti hos dem som tröttnat på det politiska etablissemangen – speciellt bland yngre väljare.

Tidskriften Der Spiegel skriver att piratpartiets framgångar är ett symptom på att »det finns en djup besvikelse bland det tyska folket på hur det politiska systemet ser ut och en stark längtan efter något annorlunda. Många människor litat inte längre på den traditionella politiken«.

Partiet har lanserat politiska förslag som fri kollektivtrafik, medborgarlön och legalisering av droger. Man har också lanserat något som man kallar »liquid democracy« – flytande demokrati. Piratpartiet har lovat att ge sina politiska företrädare onlineverktyg för att öka väljarnas inflytande över politiken även mellan val, något som tycks ha varit populärt bland väljarna och tolkats som en kritik av det som många uppfattar som ett stelbent tyskt politiskt system.

Men en annan anledning till Piratenpartiets framgång tros vara att partiet har lyft fram integritetsfrågorna som har en helt annan politisk tyngd i tysk politik, med bakgrund i landets historia av övervakning under nazitiden och DDR.

Partiet har också mött mycket kritik, inte minst från de etablerade partierna. Michel Friedman, en politiker i CDU, anklagade piraterna i tysk teve för att hysa »nazister, rasister och antisemiter« sedan det visat sig att en del medlemmar i piratpartiet också varit medlemmar i det högerextrema partiet NPD.

Kritiken har även varit stark från tyska kulturarbetare, som format ett motstånd mot partiet i form av en anti-pirat-allians som bland annat sagt att partiet »förstör den tyska kulturen med en yxa«.

ANDERS RYDELL

BLI DIN EGEN STÖDFOND!

DEN NYA MECENATEN HAR INTE
ETT ANSIKTE UTAN TUSEN. ATT FÅ
FINANSIERING TILL SINA PROJEKT
GENOM SÅ KALLAD CROWDFUNDING
HAR BLIVIT ETT INTERNETFENOMEN,
SOM REDAN LETAT SIN NER I
KOMMUNERNAS KULTURBUDGETAR.

STOCKHOLM Det senaste decenniet har varit en experimentverkstad för nya sätt att finansiera kultur – allt medan statliga kulturbudgetar skurits ner. Ingen modell har blivit mer uppmärksam än mikrofinansiering – eller så kallad crowdfunding. Och det verkar funka, i varje fall enligt siffror från företaget Massolution som räknat ut att crowdfunding sajter samlade in runt 10 miljarder kronor under 2011. Antalet sajter som sysslar med metoden fördubblades också under samma år, idag finns det över 350 crowdfunding sajter i världen – och ett par nya även i Sverige.

Crowdfunding är kort förklarar en modell där

projekt finansieras genom många mindre stödbidrag, där vem som helst kan delta och ge pengar. På de flesta sajter går det till så att man mer eller mindre utförligt presenterar ett projekt och en idé, samt en budget och berättar varför man behöver pengarna och hur de ska användas. Det är även vanligt att man erbjuder de som stödjer projektet något – beroende på hur mycket de bidrar med. Det kan vara allt från en inbjudan till en lanseringsfest till ett personligt tackkort.

Den amerikanska sajten Kickstarter, som startade 2009, har blivit den mest uppmärksammade crowdfunding sajten. I april i år hade Kickstarter finansierat över 20 000 enskilda projekt – där flera enskilda projekt har samlat in över en miljon dollar. Det har handlat om allt från dataspel, uppfinningar, serietidningar till konstverk. Ett uppmärksammat projekt som fått finansiering är det finska rymdäventyret *Iron Sky* som samlade in 7 miljoner kronor – och nu visas på bio i 80 länder.

I Sverige är fenomenet betydligt mer blygsamt. Sajten FundedByMe, startade 2011, har samlat in totalt 1,6 miljoner kronor. Men trenden pekar också på att vi även i Sverige ger bort mer pengar – trots att det är finanskris.

På FundedByMe söks bland annat stöd för att tidningen Expo ska folkbilda mer, en långfilm om Lasermannen och finansiering för en cirkus i Senegal som arbetar med gatubarn. Men också konstprojekt, till exempel videokonstsajten Art By Video har fått stöd via FundedByMe.

Det har även startat mer specialinriktade crowdfunding sajter riktade mot kulturprojekt. I Sverige har sajten Crowdculture startat i detta syfte – men med en egen tvist. På Crowdculture går både privata och offentliga pengar till projekten som läggs upp på sajten.

Region Blekinge, Regionförbundet södra Småland och Landstinget i Sörmland deltar idag på Crowdculture. Fler regioner är på gång.

– Vi startade projektet som ett försök att försöka skapa mer pengar för kulturen. Vi är inte emot till offentligt stöd, tvärtom. Därför ville vi skapa en lösning där man både kunde få privata och offentliga bidrag, säger Frida Olsson som arbetar som kommunikatör för Crowdculture.

De offentliga bidragen på Crowdculture är villkorade – och man måste uppfylla vissa krav för att få tillgång till dem. Bland annat att det på något sätt ska gagna regionen och ske i ett samarbete.

– Crowdculture är ett sätt att få pengar att hitta ut på ett nytt sätt. Det finns säkert kulturskapare och konstnärer därute som inte ingår i de nätverk eller har de kontakter som krävs för att få dessa de vanliga stöden. Då kanske man kan få det här. Ett syfte för landstingen och kommunerna har varit att nå ut bredare och marknadsföra att det faktiskt finns pengar att söka, säger Frida Olsson som berättar att på Crowdculture är det också vanligt att erbjuda de som stödjer en belöning. Det kan vara allt från en kram till en inbjudan att delta i en workshop berättar hon.

Enligt Frida Olsson är det förmågan att berätta som gör om ett projekt lyckas få finansiering.

– Man måste vara bra på att berätta en historia, att förmedla sin idé. Att presentera sig med en video är något som vi ser funkar väldigt bra, säger Olsson som också förstår den kritik som dyker upp från många konstnärer.

– En del konstnärer vi träffar är såklart rädda och undrar om de ska bli sedda som entreprenörer nu och tycker att det är populism. Jag kan förstå delar av den kritiken, och crowdfunding kanske inte passar alla. Jag tycker man ska se detta som ett sätt av många att försöka finansiera sina projekt på.

ANDERS RYDELL

<p>STULNA MÄSTERVERK FUNNA</p> <p>KORSIKA Fyra konstverk som stals från Musée Fesch i Ajaccio, Korsikas största stad, har återfunnits. Den märkliga stölden skedde förra året och bakom låg en av museets egna anställda, en säkerhetsvakt vid namn Antoine Mocellini. Mr Mocellini ska ha tagit de fyra målningarna som gisslan för att i utbyte få en lägenhet av museet. De värdefulla målningarna av bland andra Giovanni Bellini och Nicolas Poussin hade Mocellini gömt i sin bil. Men när han tvingades ge upp och ledde polisen till bilen hade någon brutit sig in och stulit målningarna. I början på maj återfanns tavlor i en annan bil på en bilskrot norr om Ajaccio.</p>	<p>bortsliten. Motivet till vandaliseringen, som är polisanmäld, är oklar. I ett pressmeddelande skriver konsthallen att de »hoppas på att kunna fortsätta visa upp konst utomhus, utan att händelser som denna ska behöva inträffa.«</p>	<p>reagerar mot ett konstverk, han har tidigare åtalat serietecknaren Johathan Shapiro för en teckning av Zuma. Kontroversen kring målningen har också fått rasmässiga undertoner i debatten, då Brett Murray är vit. »Den här målningen är ett angrepp på majoritetskulturen, det svarta folket i Afrika«, sade en talesman för Nazareth Baptist Church till BBC.</p>	<p>STENEBY OCH HDK SLÅS SAMMAN</p> <p>GÖTEBORG Den första juli går HDK i Göteborg och högskoleverksamheten på Steneby i Dals Långhed samman. Det gemensamma namnet blir Högskolan för Design och Konsthantverk (HDK). Sammanslagningen är ett resultat av att den Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs Universitet ombildar sina sju institutioner till tre. Den nya institutionen får också en ny prefekt, Bitte Nygren – tidigare chef på Arkitekturmuseet i Stockholm. Jeff Kaller, som tidigare var rektor på Steneby, blir propprefekt.</p>
<p>BUKOWSKIS HOS FOGDEN</p> <p>STOCKHOLM Auktionsföretaget Bukowskis, som ägs av Lundin-familjen, tycks ha problem med sina betalningar. Svenska Dagbladet rapporterade nyligen att flera leverantörer till auktionshuset har svårt att få betalt, och flera ansökningar om betalningsföreläggande har lämnats in hos Kronofogden. Under 2011 blev Bukowskis föremål för tre sådana ärenden, bland annat av Telia Sonera och Securitas. Dock är det oklart varför det skett, då Bukowskis inte velat uttala sig vidare om ärendet. Svenska Dagbladets ekonomijournalist Carolina Neurath skriver att fakturor som »går hela vägen till Kronofogden är en tydlig signal på en svår ekonomisk ställning – eller bara en riktigt slarvig organisation.«</p>	<p>STATLIGA MUSEER GILLAR WIKIPEDIA</p> <p>STOCKHOLM Centralmuseerna har inlett ett samarbete med det internetbaserade och användargenererade uppslagsverket Wikipedia. Centralmuseerna består av Sveriges tio statliga museer samt fyra museer som drivs av stiftelser och mottar statligt stöd. Målet med samarbetet är att »nä ut till en större, bredare och yngre publik« enligt ett pressmeddelande. Samarbetet innebär att museerna aktivt lägger upp information på uppslagsverket och även publicerar delar av de fotografiska samlingarna på Wikimedia Commons. Museernas personal kommer även att få utbildas i hur man använder Wikipedia.</p> <p>– Uppslagsverket är ett nytt spännande verktyg för oss inom museivärlden. Vi når nya grupper genom att producera material på Wikipedia. Jag är övertygad om att detta hjälper oss att nå unga användare som kanske inte hittar oss i dag, säger Lena Rahoult, Arkitekturmuseets chef, i ett uttalande. Rahoult är också nytillträdd ordförande för Centralmuseernas samarbetsråd.</p> <p>Wikipedia startades i USA 2001 och drivs av Wikimedia Foundation. Innehållet på sajten är fritt och öppet och utvecklas av sina användare.</p>	<p>AFGHANISTAN UTAN BUBBHA</p> <p>KABUL I mars 2001 sprängde talibanerna de 2500 år gamla jättebuddhorna i Bamiyandalen i Afghanistan. De upp till 50 meter höga buddhastatyerna var listade som ett världsarv av Unesco – och efter USA:s invasion åtog sig bland annat Japan att återuppbygga statyerna. Nyligen beslutade dock Unesco att buddhorna inte ska återuppbyggas. Det anses politiskt olämpligt att återuppbygga statyerna just nu på grund av det oroliga politiska läget.</p> <p>»I Afghanistan är muslimerna strikt motståndare till utbildning, att återskapa buddhorna skulle vara en förolämpning även mot de afghaner som inte är talibaner«, sade Andrea Bruno som arbetar som arkitekt för Unesco till The Art Newspaper.</p> <p>Istället ska Unesco satsa på arkeologiska utgrävningar och restaurering av de grottor som finns i anslutning till de bortsprängda statyerna.</p>	<p>SERBISKA NATIONALISTER BAKOM KONSTSTÖLD</p> <p>BELGRAD 2008 utsattes E G Bührle-museet i Zürich för ett spektakulärt rån av tre rånare maskerade i skidmask. Männen gick in på det privata museet mitt under dagen och lyckades få med sig fyra målningar till ett uppskattat värde av en miljard kronor. Bland verken fanns Paul Cezannes <i>Pojke i röd väst</i> och verk av Claude Monet, Edgar Degas och Vincent van Gogh. De två senare återfanns en kort tid efter rånet, medan Degas- och Cezannemålningarna varit spårlost försvunna. I april lyckades dock serbisk polis spåra upp målningarna, och avslöja att en liga med serbiska nationalister låg bakom stölden. Vid tillslaget mot ligan fann polisen även vapen och 1,6 miljoner euro i kontanter.</p>
<p>HAVREMAGASINET BLIR PERMANENT</p> <p>BODEN För ett par år sedan blev den gamla bränsledepån för försvarets hästar i Boden tillfällig konsthall. Där visades bland annat den uppmärksammade utställningen <i>Ryssen kommer</i> – som visade ryska konstnärer och relaterade till stadens historiska arv. Boden tillkom en gång i tiden som ett fort mot makten i öst.</p> <p>Under våren meddelade Konstmuseet i Norr, som ligger bakom satsningen, att Havremagasinet med sina 3600 kvadratmeter utställningsyta blir en permanent konsthall. Öppningen sker i slutet av juni och första utställningen är <i>REORIENTED</i> – som blandar konstnärer från Norden och Mellanöstern.</p>	<p>GUSTAVSBERG FÅR BUS-PRIS</p> <p>STOCKHOLM Gustavsbergs konsthall får 2012 års BUS-pris. Priset delas ut årligen till en aktör som »utmärkt sig genom sina insatser« för bildkonsten. Priset instiftades 1996 av BUS och organisationen Sveriges Tidskrifter. Gustavsbergs konsthall får priset med motiveringen att man »etablerat sig som en av de främsta scenerna i Sverige för samtida konsthantverk som rör sig i gränslandet till konst« och gör en »viktig insats när utställningsrummen för konsthantverk blir allt färre.« Priset är på 30 000 kronor.</p>	<p>POMPIDOU DRÖMMER</p> <p>PARIS Centre Pompidou i Paris planerar att expandera sin verksamhet globalt genom att starta en serie gallerier, det säger etablissemangets president Alain Seban.</p> <p>Förebilden hämtas från Guggenheim som har satellitmuseer i Berlin, Venedig, Bilbao och planerar att öppna nya i Helsingfors och Abu Dhabi. Pompidou planerar att öppna flera gallerier, och siktar främst på länder som Kina, Ryssland, Indien och Brasilien.</p> <p>Seban säger till The Art Newspaper att Parismuseet kommer att fokusera på permanenta utställningar vid en expansion. Tidningen pekar dock på att Pompidou även tidigare försökt ta sig ut på den internationella scenen, med misslyckade satsningar i Shanghai och Saudiarabien som följd.</p>	<p>FORTSATT KRISIGT FÖR THIELSKA</p> <p>STOCKHOLM Thielska galleriet på Djurgården har under flera år varit drabbat av interna stridigheter, ekonomiska problem och vikande besöksiffror. Bråken har bland annat handlat om den stora lägenhet som galleriet tillhandahåller galleriets intendent, och där konstkritikern och curatorn Ulf Linde tills nyligen haft sin bostad.</p> <p>Nu upptaxeras det ekonomiskt drabbade galleriet med 180 000 kronor, eftersom Skatterverket anser att förmånsvärdet för den 200 kvadratmeter stora lägenheten inte stämmer överrens det som styrelsen anmält. Under 2012 fick galleriet 1 miljon extra i statligt bidrag.</p>
<p>KONST PÅ EDSVIK VANDALISERAD</p> <p>SOLLENTUNA I maj vandaliserades en skulptur på Edsvik Konsthall i Sollentuna utanför Stockholm. Skulpturen ingick i utställningen <i>European Sculpture – methods, materials poetry</i> och var gjord av konstnären Emir Krajisnik. Skulpturen, som var placerad på ett berg intill konsthallen, fick hela överdelen</p>	<p>ZUMA STÄMMER KONSTNÄR</p> <p>JOHANNESBURG Ett satirist porträtt av den sydafrikanska presidenten och ANC-ledaren Jacob Zuma har väckt kontrovers i landet. Konstnären Brett Murrays porträtt <i>The Spear</i> gör narr av Zuma som nationell hjälte – och på bilden visar han även sitt kön. Zuma och ANC har väckt åtal mot målningen som de anser hotar den »konstitutionella rätten till värdighet«. Goodman Gallery, där tavlan visats, har stängt efter ett angrepp. Den 22 maj attackerades målningen på galleriet av två män som målade över tavlan med svart och röd färg. Det är inte första gången Zuma</p>	<p>FOLKPARTIET VILL HA KONSTBIENNAL</p> <p>STOCKHOLM Till folkpartiets nya partiprogram föreslog den kulturpolitiska gruppen att en internationell konstbiennial bör etableras i Stockholm. Med i gruppen sitter kulturborgarrådet Madeleine Sjöstedt och Christer Nylander, vice ordförande i kulturutskottet. Tanken är att biennalen ska finansieras och drivas gemensamt av staten, Stockholms stad och privata finansörer och konsthallar. Om förslaget ska bli verklighet måste det dock först förankras hos regeringen.</p>	<p>BETALA MED KONST</p> <p>STOCKHOLM Clarion Hotel i Stockholm meddelar i ett pressmeddelande att de från och med juni tar emot konstverk som betalning. För ett konstverk får man en hotellnatt. Konceptet är hämtat från det berömda Chelsea Hotel i New York.</p> <p>Hotellet säger till DN att de inte lägger någon »värdering i vad som är bra konst men verket måste få plats på en A4:a.«</p>

ANTON HENNING

ÖPPNAR 7 SEPTEMBER

MAGASIN 3

HARD TO FIND. EASY TO LOVE.

ÖPPETTIDER: TORS 11-19, FRE-SÖN 11-17 / WWW.MAGASIN3.COM / BUSS 1 ELLER 76 TILL FRIHAMNEN

WANÅS KONST

Jacob Dahlgren, Primary Structure, 2011

Wanås...
where art
is not art but
ART
YOKO ONO, 2011

KLARA 25 APRIL 29 JULI KRISTALOVA

PERSONLIGA VISNINGAR AV
ANDERS KARNELL,
BONNIERS KONSTHALLS SOMMARVÄRD,
ONS 20/6, 4/7 OCH 18/7, KL. 18

TORSGATAN 19, STOCKHOLM
ONS - FRE 12 - 19, LÖR - SÖN 11 - 17

WWW.BONNIERSKONSTHALL.SE · TACK TILL CLARION HOTEL SIGN

 Bonnierskonsthall

SE SOMMARENS
MEST SAGOLIKA
UTSTÄLLNING!

Konstens nya kläder

I Västerås har ett utställningsprojekt i stadens shoppinggallerior lockat 132 000 besökare. Men kan konst verkligen komma till sin rätt mellan Lindex och KappAhl?

Direkt innanför dörrarna till Sigmagallerian i Västerås kan den som är ute på shoppingtur stanna upp ett ögonblick och titta på grafiska verk av konstnärer från olika delar av världen. Schablontryck med vintriga landskap i blåvit kyla av Maeve Lenaghan från Irland kontrasterar mot kenyanen O.K. Rabalas träsnitt med jordnära, intensiva färger i ockra och rött. Också konstnärer från Kina, Nigeria och Sydafrika är representerade i mobila skyltfönster.

Ett stenkast bort, i gallerian Skrapan, pågår parallellt utställningen *Foreign Exchange*, som är ett samarbete mellan två konstnärsgupper – svenska ArtMobile och danska Qwerty. Den är inrymd i en större lokal – den mobila konsthallen – som är bemannad. Här finns kläder, bearbetade av konstnärerna, som besökaren kan byta till sig mot egna klädesplagg.

Bakom står projektet Temporart, som sedan hösten 2010 har arrangerat utställningar i tillfälligt tomma affärslokaler i två av Västerås centrala affärsgallerior. Projektet är ett samarbete mellan konstkonsulentverksamheten på Västmanlands läns museum och galleriornas ägare. Temporart har hittills haft 19 utställningar, grupperade inom fyra fokusområden; Återvändare, Regional konstscen, Curatorsfokus och Internationellt fokus. Sedan starten har man haft mer än 132 000 besökare.

De konstnärer som vill ställa ut inom Temporart får lämna in en ansökan där man beskriver sin utställningsidé som sedan bedöms av en jury. Sammantaget

ska utställningarna ge en bred översikt över den samtida konsten. Geografiskt representerar de såväl lokal och regional som internationell konst. De olika perspektiven hänger tätt ihop, menar Lina Nordenström, som tillsammans med sin man, Lars Nyberg, driver Grafikverkstan Godsmagasinet i Utterberg – en mötesplats för regional, nationell och internationell grafisk samtidskonst. Det är Grafikverkstan Godsmagasinet som förmedlat den konst från olika delar av världen som nu ställs ut i Sigmagallerian.

– Vill vi ha ett levande lokalt konstliv är det viktigt med impulser utifrån. Även utanför storstadsområdena måste konstlivet öppna sig för sådana utbyten, säger Lina Nordenström.

Inför själva idén med Temporart – att visa konst i affärsgallerior – känner hon sig en aning kluven.

– Det kan fylla en viktig funktion, eftersom man når en publik som inte söker sig till gallerier. Men jag kan samtidigt känna att konsten inte riktigt kommer till sin rätt. Viss konst behöver mer ro runt sig och kan inte ställas ut där, till exempel konst med mycket sparsmakat uttryck som kräver koncentration av åskådaren, säger hon.

HELENA PIIPPO LARSSON STÄLLDE ut under Temporarts första fokusområde – Återvändare. Hon kommer ursprungligen från Västerås, men är numera bosatt i Stockholm.

– Det var roligt att vara tillbaka i Västerås. Det

känns som om de som arbetar med kultur där har intresse av att följa upp sina utflyttade konstnärer, säger hon.

Eftersom affärs Gallerior är ett ställe som normalt inte förknippas med konst tror också Helena på det som ett sätt att nå en ny publik. Men det är inte alldeles enkelt att ställa ut i den typen av lokaler, menar hon.

– Jag visade till exempel en videoinstallation, som egentligen borde haft mörkläggnings runt sig. Men det fungerade inte i lokalen som skulle vara så ljus och så öppen som möjligt, berättar hon.

Att lokalerna inte är anpassade till konsten är en utmaning som konstnärerna antagit när de anmält sig till den gästscen som Temporart är, menar Linda Wallenberg, konstkonsulent på Västmanlands läns museum.

Hon hoppas att det blir erfarenheter som konstnärerna kan ta med sig inför kommande uppdrag i offentliga miljöer och hon anser att butiksgallerierna är en intressant offentlig miljö där konsten absolut har en plats.

– Många av verken i Temporart har varit reflektioner över konsumtionssamhället, om identitet, objekt, produktion och handelsvägar, säger hon.

KONSTVERKEN SOM STÄLLS UT är inte till salu. Det är också en viktig princip, dels eftersom konstkonsulentverksamheten inte är kommersiell och dels för att det från början var ett krav från galleriernas sida.

– Vi vill att konsthallen ska bryta av mot den kommers som pågår runt omkring i gallerian och vara ett ställe för återhämtning för kunderna. Även på kaféerna är det meningen att man ska konsumera något. Det finns ett stort behov av att erbjuda kunderna något annat. Det här innebär oväntade möten med professionell konst. De reaktioner vi fått från kunder är

också att de blivit glatt överraskade, säger Ann-Sofie Svennberg, före detta marknadschef på de aktuella gallerierna och en av initiativtagarna till projektet.

Det öppna, lättillgängliga rummet är en viktig tanke kring Temporart. Det ska vara inbjudande och lätt att slinka in. Varje utställning har en enkel väggtext med basinformation och trycksaker för den som vill veta mer. I den temporära konsthallen är utställningarna också bemannade för att besökarna ska kunna ställa frågor.

En annan av projektets grundidéer är att utställningarna ska vara pedagogiska. Det blev kanske extra tydligt då Johnny Molton från Västerås och Martin Holm från Köping under några veckor hade öppen ateljé i Sigmagallerian, inom fokusområdet Regional konstscen. De som passerade kunde komma in och titta på konstnärernas arbete, komma tillbaka senare och följa hur konstverket växte fram. Det blev många intressanta samtal, berättar Johnny Molton.

– Det passar mig att stå och jobba och prata med folk samtidigt. Jag kunde visa olika tekniker och jobbade med en stor målning för att kunna visa den långa processen. Många hade aldrig varit på ett galleri. De kunde stå i dörrhålet och titta. Då fick man prata in dem, säger Johnny.

Speciellt minns han en man som inte var positiv från början. Tvärtom. Att vara konstnär var inget riktigt jobb tyckte besökaren. Men han hade en väldigt fin jacka på sig och den blev länken till ett samtal om design och formgivning, om att det finns många sorters konst och att allt från kläder till bilar formges av någon.

– Vi hade till slut en väldigt lång och intressant diskussion. Han kom tillbaka varje dag, berättar Johnny.

Johnny är ordförande i Västerås konstnärsförening och bekymrar sig för att det är svårt att få människor

att hitta till konstgallerier. Men affärsgallerierna är en bra kontaktyta, menar han. Han märkte att åtminstone några av dem han pratade med där senare kom till konstnärsföreningens lokal. Däremot noterade även han att lokalerna inte var idealiska för konstvisning. Till exempel fungerade belysningen inte riktigt med färgerna i hans målningar.

– Den är nog mer anpassad till klädförsäljning än till konst, tror han.

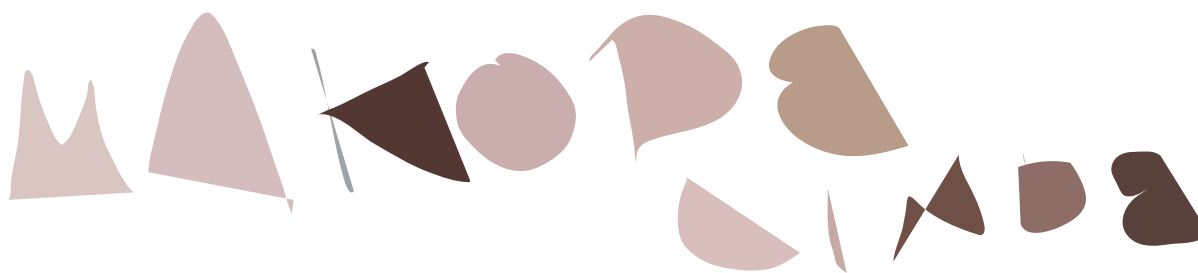
DE TVÅ UTSTÄLLNINGAR som pågår är de sista inom ramen för projektet som nu ska utvärderas. Det är redan klart att det kommer att bli en fortsättning till hösten, men inte i samma former som idag. Temporarts skyltfönster kommer att finnas kvar i gallerierna och visa tre utställningar under hösten. Konstnärgruppen ArtMobile, som är en av de nu aktuella utställarna, ska kuratera skyltfönstren. När det gäller den temporära konsthallen kommer den inte att finnas kvar i gallerierna, bland annat för att de ska renoveras.

– Men jag är jätteglad för att skyltfönstren blir kvar. Och under hösten ska vi utveckla konceptet och söka nya vägar för konsthallen. Vi har fått en stor och ny publik, en hel del uppmärksamhet, inte minst i samband med priset, Swedish Arts & Business Award, då vi uppmärksammades nationellt också, berättar Linda Wallenberg.

– Det här är ett av många sätt att nå en ny publik. Jag hoppas på fler uppdrag och utställningar för konstnärerna. Och jag hoppas att vi kan vara ett gott exempel på hur man kan möta och samverka med näringslivet. Samverkan frigör resurser, säger hon.

YVONNE BUSK

»DAGENS TÅRTOR TILL MODERNA MUSEET var liksom inga vanliga tårtor, utan allt annat än det!«, inleds inlägget på konditoriet Chokladfabrikens blogg, med fotografier av MARIANNE LINDBERG DE GEERS *Tumörtårta*, LISA JONASSONS *Totempålen* och namnlösa tårtverk av PETER JOHANSSON och det konstnärsdrivna Galleri Syster. Samtliga designade och bakade på uppdrag av KRO för firandet av organisationens 75-årsjubileum den 15 april.

Bredvid den största tårtan, en svart marsipantorso modellerad efter stenåldersfyndet *Venus från Willendorf* och med en hals av gula burmesiska halsringar, slår MAKODE LINDE ihop händerna. »Och visst blev det populärt när konstnärerna fick se sina tårtor«, kommenterar konditoriets bloggare bilden.

Några timmar senare sitter Makode Linde ihopkrupen under tårtfatet. Upp sticker bara hans huvud, nu blackface-sminkat med vitt uppspärade ögon och mun. LENA ADELSON LILJEROTH, inbjuden till World Art Day och KRO:s jubileum för att tala om konstens rätt att provocera, skär en första bit ur tårtans ben. »Aaahaahaaaj, aaahj«, vrålar Makode Linde, i en blandning av skrik och gråt. Ministern beslutar sig snabbt för att tillfälligt tysta honom. »Ditt liv kommer att bli bättre så här«, säger hon, och matar leende grädde och marsipan i den skrikande munnen.

Bättre? Kanske. Tumultartat: Definitivt. Kulturministern krävdes på sin avgång av Afrosvenskarnas riksförbund och Moderna museet fick ett par dagar senare utrymmas efter ett bombhot. I efterdyningarna till tårtkalaset har Makode Linde gjort hundratals intervjuer och Youtubeklippet med titeln *Painful cake* har visats över 3 miljoner gånger. Galleri Jonas Kleerup sammanställde snabbt en Linde-retrospektiv. Utställningen visade de övriga verken ur Lindes ständigt pågående »Afromantics«-serie, där han på samma sätt kapslar in all personlig identitet under blackfacemålningar av minstrel-showtyp, satte tårtan i ett sammanhang för de som inte redan tidigare varit bekanta med hans konst.

Makode Lindes mamma är svensk, hans pappa från Västafrika. Sina första *Afromantics* gjorde han 2004, som arbetsprover för en ansökan till Konstfack.

– Jag är ju en cocoanut, som man brukar säga. Brun på

utsidan, vit på insidan. Från början var alla *Afromantics* vita saker. En kanin, en spermie, en Ceasarbyst i gips. Jag tog ifrån dem deras vita identitet och klafsade på en svart.

En dryg månad efter tårtkalaset har Makode Linde ännu inte hunnit återvända till hemmet i Berlin. När vi träffas är han för dagen helt klädd i vitt, med undantag för neongula strumpor och något tillägg.

– Näe, titta här! Typiskt! Det första jag gör när jag kliver på bussen är att spilla kaffe över mig. Så går det när man ska klä sig som en student.

DET ÄR EN SAK JAG FORTFARANDE UNDRAR NÄR DET GÄLLER TÅRTAN. HUR SMAKADE DEN?

– Det var marsipan och grädde. Som en prinsesstårta. Sedan var det dessutom ett slags red velvet-fyllning. En hallonsockerkakavariant, varvad med chokladmousse. Den var väldigt god.

VAR DET SJÄLVKLART FÖR DIG ATT STÄLLA UPP PÅ INTERVJUER OCH ATT DEBATTERA SÅ MYCKET SOM DU HAR GJORT?

– Nej, inte alls. Först sa jag nej till allt. Jag märkte på journalisterna att de tyckte »du är rasist«. Det kändes så ointressant. Men det bara fortsatte. När det blev så att verket presenterades som en rasisttårta för de flesta, då kändes det viktigt att säga att »vänta lite, det finns faktiskt andra sätt att tolka det på«. En sak ledde till en annan och plötsligt satt jag i Al Jazeera. I början ville jag vara väldigt tydlig. Men ju fler tolkningar som uppstod – desto mindre intressant tycker jag att det är med mitt eget uppsåt. Min hudfärg blev ett argument, mitt kön ett annat. Men hur viktig är jag för verket egentligen?

DET HAR JU VERKLIGEN VARIT CENTRALT I DEBATTEN. VEM FÅR REPRESENTERA VAD?

– Det blir jag ganska provocerad av. Jag känner att jag har rätt att representera vem eller vad jag vill. Om det sedan får någon att känna sig felrepresenterad är jag å andra sidan inte rätt person att ta det ifrån dem, heller.

NÄR UPPTÄCKTE DU ATT DU KUNDE
ANVÄNDA DIG AV KONST FÖR ATT TA
UPP PROBLEM SOM DU UPPLEVDE?

– Jag befann mig inte i ett konst-
sammanhang innan jag började på
Konstfack. Jag pluggade musik i tolv
år, gick på Adolf Fredrik och Rytmus i
Stockholm och läste musikproduktion.
Men så kände jag att musikindustrin
var så extremt osexig. Idol-program, att
marknadsföra sig själv som artist – nää,
vad trist. Det där vill jag inte hålla på
med kände jag.

VARFÖR BLEV DET KONST I STÄLLET?

– Efter ljudteknikerskolan höll jag
på med en animerad science fiction-
porrmusikal. Jag gjorde alla röster, alla
animationer, själv. Ja, det var ganska
speciellt. Det var en kompis, som är
konstnär, som övertalade mig. Du borde
söka till konstskola, sa han. Och jag
reagerade väl som många gör på det:
»Men vadå, jag kan ju inte måla!« Han
förklarade att det inte var nödvändigt.
Afromantics var mina första mer person-
liga arbetsprover som tog upp rasidenti-
tet, alla de här sakerna som utgör mig.

VAD VAR DET DU TAMPADES MED DÅ?

– Jag började kolla på hur svarta
fanns representerade i konsthistorien
och i kulturen över huvud taget. Svart
amerikansk identitet inom hiphop
till exempel. Sådant jag förvänta-
des identifiera mig med. Det var inte
särskilt mycket som skulle kunna
ha varit gjort av mig eller någon som
jag känner. Samtidigt jobbade jag på
Stadsmissionen. Där fick vi hela tiden in
krukhållare i form av femtiotalnegres-
ser som dansar och visar tutarna.

DU GICK UT KONSTHÖGSKOLAN FÖR
ETT PAR ÅR SEDAN, EFTER ATT FÖRST
OCKSÅ HA LÄST PÅ KONSTFACK. HUR
HAR DU UPPLEVT ATT DET VARIT ATT
ETABLERAS SOM KONSTNÄR?

– Just för *Afromantics* fick jag myck-
et uppmärksamhet redan 2008, när jag
var med på konstmässan i Sollentuna.

»NÄR JAG VAR
LITEN FÖRSÖKTE
JAG PASSA IN.
VILLE HELST
HETA ANDERS
OCH HA LEVI'S«

Jag sålde skiten ur dem! Sedan dess har
jag fått visa *Afromantics* här och där.

Jag har nog haft det ovanligt lätt.
Bara en sådan sak som att jag är från
Stockholm har underlättat, jag har ett
stort nätverk. Jag har gjort klubbar och
varit mycket i media även tidigare. Jag
kör ganska konsekvent på min tema-
tik. Det gör att det kan vara svårt för en
curator att placera in mig i vad som helst.
Däremot, vill man ha ett slags alibi, visa
på att man har olika ursprung och kön
bland sina konstnärer, är det nog ganska
lätt att komma att tänka på mig. Men jag
blir hellre inplockad på grund av min
hudfärg, än utplockad. Vägt mot alla
gångar man har blivit utplockad tror jag
inte att det balanserar upp ändå.

DU PERSONLIGEN ELLER ANDRA SOM
DU, I ALLMÄNHET?

– Både och. Men det är svårt att
veta om man blir särbehandlad, oavsett
om det är positivt eller negativt. På
Stadsmissionen minns jag att de frågade
om jag hade någon transsexuell kompis
som behövde jobb, de var måna om
att ha en personal som speglade hela
samhället. Det är enda gången jag
hört något sådant på en arbetsplats. På
Konstfack var det väldigt mycket prat om
hur det skulle inkluderas och hej och hå.

HUR VAR DET EGENTLIGEN?

– Jag trodde att det skulle vara gay
heaven! Men jag var den enda bögen när
jag började på Konstfack. Jag var både
bögigast och svartast! Och då är jag
ändå uppvuxen i innerstaden. Och jag
var det svartaste de kunde skaka fram...
Jag har alltid upplevt att jag sticker ut,
mest på grund av min hudfärg.

DET ÄR FAKTISKT KONSTIGT. JAG
TÄNKER ATT ALLA SOM INTE PASSAR IN
AUTOMATISKT BLIR MER INTRESSERADE
AV ATT HITTA ETT EGET UTTRYCK.

– Ja. När jag var liten försökte
jag passa in. Ville helst heta Anders
och ha Levi's. Det var sådant som var
viktigt. I tonåren insåg jag att hur jag

än anstränger mig kommer jag alltid att sticka ut. Time to take control: Då kan jag lika gärna verkligen sticka ut.

EN KRITIK SOM RIKTADES MOT

TÅRTVERKET GÅR UT PÅ ATT SVERIGE, ELLER SKANDINAVIEN, ÄR SÅ PROVINSIELLT. VI TROR INTE ATT DET VI GÖR HAR NÅGON RESONANS I RESTEN AV VÄRLDEN. OCH VI HAR ETT ANINGSLÖST FÖRHÅLLANDE TILL HUR LADDADE VISSA SYMBOLER KAN VARA I OCH MED ATT RASISM OCH RELIGION INTE ÄR LIKA NÄRVARANDE HÄR SOM I ANDRA LÄNDER. LIKSOM KÖNSSTYMPNING.

–Tack gode gud för att vi lever i ett sekulärt samhälle! När det gäller könsstympning så är jag inte direkt berörd, nej. Men för mig handlar alla ingångar i *Afromantics* om olika idéer som finns om svart identitet. Och eftersom de här idéerna samverkar för att skapa en helhetsbild av svart identitet så berör det mig också. Jag skulle kunna sitta här med världens minsta penis, men ändå vara tvungen att relatera till idén att svarta har stor kuk.

MARIANNE LINDBERG DE GEER UTTALADE SIG OCH SA ATT DET VAR STORSLAGET ATT DU IKLÄDDE DIG ROLLEN SOM KVINNA. MEDAN SHAILJA PATEL PÅ PAMBAZUKA NEWS SKREV ATT »KAN INTE BARA ALLA, SOM INTE RÅKAR LEVA I EN, SLUTA ANVÄNDA AFRIKANSKA KROPPAR SOM RÅMATERIAL«. OCH SÄRSKILT MÅN SLUTA ANVÄNDA KVINNOKROPPAR.

–Jag håller inte med om det där, att man måste vara något för att representera det. Då blir det en väldigt snäv definition av varande. Jag identifierar mig till exempel inte som transsexuell. Däremot, när jag springer runt på stan i klackar en lördagsnatt, så kan någon få för sig att hota mig. Utan att vara transsexuell blir jag utsatt för transfobi. Jag kan identifiera mig med den erfarenheten. Även utan att veta hur det är att vara transsexuell så vet jag hur det är att bli utsatt för det hatet. Jag förstår inte heller den här totala skiljelinjen mellan

---

»JAG SKULLE
KUNNA SITTA HÄR
MED VÄRLDENS
MINSTA PENIS,
MEN ÄNDÅ VARA
TVUNGEN ATT
RELATERA TILL
IDÉN ATT SVARTA
HAR STOR KUK«

olika konstformer. Inom teater och film ses det inte alls som konstigt att man representerar något annat än det man är. Så varför ska jag behöva göra det inom konst?

TÅRTAN HAR LIKNATS VID EN »FÄLLA« FÖR LENA ADELSONN LILJEROTH. VAR DET SÅ?

–Det är väldigt smickrande. Men jag visste ju inte att hon skulle komma dit förrän 20 minuter innan hon gjorde det. Det är klart att tårtestetik är något bedrägligt. Alla gillar tårta. Jag tror att de flesta som var på Moderna kunde förhålla sig till att det säkert var något hemskt som symboliserades. Men när man ändå har släpat sig ut till Skeppsholmen och befinner sig i ett konstsammanhang där det finns något man kan välja att vara delaktig i eller att avstå från, så väljer nog många att delta för att få erfara det som händer. Annars tar det slut där.

HAR DU HAFT NÅGON KONTAKT MED LENA ADELSONN LILJEROTH ELLER REGERINGSKANSLIET? HAR DE HÖRT AV SIG?

–Jag addade henne på Facebook, så vi är Facebookkompisar. Klockan fyra en natt några dagar efter tårtexplosionen, när jag inte kunde sova och skulle upp till en morgonsoffa två timmar senare, skrev jag i min status »Har fortfarande kvar lite av Tårtan, om någon känner för att komma förbi med lite Xanax«. Några timmar senare kommenterade Lena Adelsohn Liljeroth: »Tack, men jag är fortfarande mätt.« Efter att jag skrivit i Aftonbladet fick jag också ett kort litet brev där det stod »Trevligt att höra din röst i debatten.« Det var nog lättande för henne att jag inte bara var tyst.

Det är många som varit kritiska till att jag, som de säger, backar upp henne. Det tycker inte jag att jag har gjort. Jag tycker att jag har redogjort för vad som hände. Anklagelserna om att både hon och jag skulle vara rasister – det är ju bara löjligt. Det är mer det än ett försvar av henne. Men jag fattar å andra sidan inte varför jag skulle attackera henne heller.

FÖR ATT HON VILL ATT DU SKA BLI
ENTREPRENÖR, KANSKE.

– Men det är jag! Det var en ganska tydlig skillnad redan på Konstfack. Jag och ett par kompisar höll på redan där, vad vi än gjorde sökte vi sponsorer. För min del kommer det sig nog av att jag har hållit på med klubbar. Jag har varit van vid att ha små budgetar och att vara tvungen att hitta sätt att få saker gratis, vilket är ganska lätt om man bara frågar runt lite. Men många som inte har den bakgrunden eller inställningen hade svårt för det på Konstfack. Bland annat gjorde jag en tapet till Berns. Berns hade inte råd att betala för allt det arbete som krävdes, så jag fick en läskproducent att göra det i stället. Det var många som tyckte det var ofint: »Men du, känner du inte att du är sell out som tar emot pengar från näringslivet och blablabla...« Jag ser det inte så. Om någon vill betala en för att göra något som frilansande konstnär eller formgivare är det väl bara att vara glad. Det kan vara lättare att hitta frilansjobb än att sälja ett konstverk.

HOTAS INTE KONSTENS FRIHET OM
MAN MÅSTE HITTA SPONSORER FÖR ATT
KUNNA JOBBA?

– Om konsten ska vara fri måste den väl även vara fri att samarbeta med företagsvärlden, eller vad som helst? Om man verkligen vill ha fri konst, då får man återinföra konstnärslöner.

HAR DIN SYN PÅ *AFROMANTICS*, OCH
VAD SERIEN HANDLAR OM, ÄNDRATS
SEDAN DU BÖRJADE MED DEN?

– Ja. Det är något jag tycker händer med nästan alla verk. Ibland kan en idé vara något väldigt visuellt, som måste få vila innan man vet vad det är för något. Hitlerverket, *From Porn Star to Connoisseur* (2010), gjorde jag fyra år innan jag visade det, till exempel.

VAD AVHÖLL DIG?

– Jag gillade det inte först. Jag tyckte att det var något av en oneliner. Men det visade sig att folk som kom in i

min ateljé inte kände igen honom eftersom jag satt på en Dalímustasch eller Nietzsche-mustasch. När jag insåg det tyckte jag att verket blev intressant igen.

HITLER STÄLLDE DU UT I BERLIN. HUR
TOGS DET EMOT DÄR, DET ÄR VÄL ETT
KÄNSLIGT ÄMNE?

– Egentligen inte. Folk är så himla trötta på Hitler i Berlin. Just därför så tror jag att folk blev positivt överraskade. De tyckte att det var ganska roligt. Det skrevs väldigt mycket den våren i tyska tidningar om Berlins första Hitlerutställning, som skulle hållas några kvarter från galleriet. Vi lyckades öppna några dagar innan den. Så jag kan även skryta med att ha haft Berlins första Hitlerutställning. Den andra var förresten jättetråkig.

VARFÖR VILL DU BO I BERLIN?

– Det är det stället på jorden jag hatar minst. Det är ganska billigt, och jag känner mig ganska fri där. När jag går ut genom dörren känner jag att jag kan träffa vem som helst. En ny intressant spännande människa som jag inte har träffat hundra gånger redan. Jag var i New York i höstas och jobbade, och insåg att folk där inte vet hur man njuter av livet. Alla bara jobbar och jobbar och jobbar. Och är lite olyckliga. Då kände jag att fan, jag är hellre, inom citations-tecken, »misslyckad konstnär i Berlin«, än »kämpande konstnär i New York«. Om inte jag kan ha kul och ha vänner som inte är helt olyckliga, då blir ändå ingenting bra.

DU ARBETAR OFTA MED HUMOR. VAD ÄR
HUMORN EFFEKT, VAD GÖR DEN MED
BETRAKTAREN?

– Humor kan riskera att banalisera eller trivialisera. Men för mig är humorn en överlevnadsstrategi. Humor är också direkt. Det slår till, pang. Insikt tar mycket längre tid att bygga upp än ett skratt, men med ett skratt kan man ändå fånga folks uppmärksamhet.

Och humor är väldigt bra för att

förlöjliga fienden. Att avdramatisera. När monstren blir komiska i stället för monstruösa slutar man att vara rädd för dem. Utan rädsla tror jag att man har en mycket mer konstruktiv utgångspunkt för att ta itu med dem. Rasistiska föreställningar tycker jag är just löjliga. Även om effekterna av de föreställningarna, som apartheid och slaveri, så klart inte är kul på något sätt.

HUR SER DEN RASISM UT SOM DU HAR
MÖTT I SVERIGE?

– Jag brukar prata mest om positiv rasism, eller positiva fördomar. Det är de som folk vädrar mest öppet. Det kan vara sånt som att en vit kille som satt och spelade djembe på ett disco lyfte upp trummorna mot mig när jag kom in. Underförstått för att jag är från Afrika och har rytmen i blodet. Eller att folk förväntar sig att jag ska åsikter om deras frisyrr eller var de ska placera sin soffa eftersom jag är böj, och per definition har bra smak när det kommer till frisyrer och inredning.

MEN DU MÅSTE HA MÖTT NEGATIVA
FÖRDOMAR OCKSÅ?

– Absolut. Men det är ju inga roliga historier. Och de »positiva fördomarna«, jag tycker inte att de är positiva. För mig hänger de ihop med de negativa.

TEXT: JENNY DAMBERG

FOTO: MÄRTA THISNER

NAMN: MAKODE LINDE.

ÅLDER: 31 ÅR.

BOR: STOCKHOLM OCH BERLIN.

BAKGRUND: KONSTNÄR, KLUBBARRANGÖR, MUSIKER.

HAR BANDET *HAHAHA!* ARBETADE UNDER HÖSTEN 2011 MED KONSTNÄRSDUON ASSUME VIVID ASTRO FOCUS (ELI SUDBRACK OCH CHRISTOPHE HAMAIDE-PIERSON), ETT SAMARBETE SOM KOMMER ATT FORTSÄTTA.

PÅ GÅNG: GÖR MUSIK OCH LJUD TILL STOCKHOLM STADSTEATERS UPPSÄTTNING AV VIRGINIA WOOLFS ORLANDO. PREMIÄR NOVEMBER.

Makode Lindes tårtperformance kom att få sitt verkliga utbrott i sociala medier. Robert Stasinski ser en konstdebatt som går till näts – och hur internets extrema öppenhet frontalkrockar med konstvärldens elitism

TÅ RT GA TE

KONSTSKANDALER ÄR ETT AV DE säkraste vårtecknen i vårt avlånga land. Det var inte länge sedan ambassadören Zvi Mazel demolerade verket Snövit och sanningens vansinne på Historiska museet, Vilks fick några dussin dödshot för sina fula hundteckningar och Anna Odell, vars skandal växte i samma takt som allmänhetens okunskap om hennes intentioner, hatades av de flesta skattebetalande svenskar. Knappast något verk har dock kombinerat så många skandalattribut som Makode Aj Lindes tårtperformance på World Art Day på Moderna Museet under våren 2012.

Bilderna på Youtube tycktes, när man första gången såg dem, säga allt på mindre än 50 sekunder. Leende kulturelit skär i den skriande tårtans blödande underliv, med den morbida tvisten att huvudet är levande och för varje tårtbit som (om)skärs ur den svarta kroppen, kommer än mer plåga. Att konstnären dessutom, bara minuter före serveringen av tårtan till publiken, blev tillfrågad om kulturminister Liljeroth fick skära den första biten, var vad som till slut skulle göra denna performance till en av världens mest omskrivna konstverk under en kort period.

I rapporteringen utomlands och även mestadels i Sverige var perspektivet bara utifrån två frågor: var tårtan rasistisk och hade kulturministern agerat i rasismens namn genom att delta i denna performance? BBC underströk ord som »bizarre situation« i sin rapportering, ABC News rapporterade inkorrekt att kulturministern skurit i en tårta under »ett event på Moderna Museet som också anställt en skådespelare för att skrika varje gång någon skar i tårtan«. Okunskapen bredde ut sig delvis för att konstnären själv valde att inte ge några skarpa tolkningar av verket i offentligheten.

Kulturministern angreps i media, Moderna Museet fick en JO-anmälan på halsen, fotografen Elisabeth Ohlsson Wallin tog tillbaka sin planerade donation till museet och ett bombhot ringdes in. Även Linde anklagades absurt nog för rasism och i brittiska The Guardian skrev en talesman för Afrosvenskarnas riksförbund, Jallow Momodou, om Sverige: »landet där rasism är ett skämt«. Precis som i fallet med Vilks rondellhundar blev efterföljden själva verket, eftersom ingen av de medverkande i den offentliga debatten hade varit där, förutom Marianne Lindberg De Geer. Tolkningar och kritik skrevs, uttalades och bloggades runt i Sverige och världen och alla hade de det gemensamt att de byggde på Youtubeklippet och dess kritik. Ett klipp som i maj 2012 hade över 3,3 miljoner klick.

Detta är naturligtvis inte första gången som politiska och mediala strider bryter ut om ett verk som

väldigt få faktiskt har bevittnat på plats. Utställningen Sensation i New York 1999 väckte ilska hos borgmästare Rudy Giuliani som enbart uppges ha sett verken i en utställningskatalog innan han ville dra tillbaka de 7 miljoner dollar staden sköt till Brooklyn Museum. Före Youtubes dagar så var tolkningsföreträdet främst gammelm medias och dess kolportörer. Efter »Tårtgate« på Moderna Museet hände dock något som tidigare konstskandaler i Sverige saknat: alla kände en otvivelaktig känsla av närvaro.

Genom det skakiga videomediet upplevde många av oss att verkets karaktär, syfte och känslomässiga påverkan var fullt förstäligt. Det är så många av oss nu blivit vana att uppleva kultur och nyheter från världens alla hörn. Varför skulle en tårta vara svårare att tolka och förstå än militära konflikter i Irak? Efter att Facebook, MySpace, Digg, Youtube, Twitter och många andra sociala nätverk gratis introducerats så har vårt sätt att förstå varandra förändrats, och enligt vissa även vårt sätt att uppleva och relatera till konst.

När radiokanalen NPR i USA rapporterade om Tårtskandalen på Moderna Museet gjorde man också påpassligt nog en enkel enkät bredvid Youtubeklippet. Man frågade om läsarna tyckte att tårtan var rasistisk eller ej, på vilket hälften svarade ja och hälften nej. Precis som resten av informationen som spritts kring detta verk så skapade detta inget mer än en bild att ett intresse fanns för att kommentera händelsen på ett enkelt och alltför flyktigt sätt. NPR's lyssnare har ju ännu sämre chanser att dels ha upplevt verket live, dels att ha fått korrekt information om dess sammanhang

Många såg Makode Aj Lindes verk som ännu ett *internet meme* – vilket vanligen är ett klipp eller bild som sprids viralt till miljontals, utan att ha karaktären av att vara en viktig nyhet. Huruvida Linde kontrollerade förutsättningarna för en sådan praktiskandal med många parter involverade är osäkert, vad som däremot är säkert är att sociala medier har blivit ett utvidgat gallerirum för många konstnärer som annars haft svårt att visa sina verk. Den sociala nyhetssajten Mashable har nyligen beskrivit våra sociala nya medier som en revolution för konstnärer genom sitt sätt att nå ut till samlare, kritiker och allmänhet. Många har startat grupper, diskussioner eller evenemang som bara existerar på det sociala nätverket. Konstnären Paul Heard gick så långt att han för flera år sedan startade Facebookgruppen »Artwork for Ale« där vem som helst kunde beställa ett valfritt konstverk av Heard, bara det minst täckte kostnaden av en öl.

Sociala media erbjuder onekligen möjligheter att länka till, visa och promota en konstnär, ett museum

eller ett enskilt verk, men främst har de visat sig erbjuda en plats att diskutera konstnärliga frågor. Sociala medier har av många journalister, exempelvis David Carr vid New York Times, lyfts fram som det snabbaste sättet att få nyheter, vilket underförstått ofta kommer före intresset för korrekta eller relevanta nyheter. Många fall har lyfts fram under de senaste åren där »nyheter« visat sig vara faktoider eller rena sagor, ofta ogrundade eftersom hastigheten i att få ut dem först av alla står så högt i kurs att sanningen bara blir en av flera variabler.

Hur fungerar då samtida, konceptuell och kontemp-
lativ konst i en sådan snabb teknologi? Dåligt, om vi får tro författaren Nicholas Carr som i boken *The Shallows* beskriver ett flertal studier som visar att vår förmåga att läsa litterära verk och texter som exempelvis *Moby Dick* uppenbart försämras med ökad användning av snabba kommunikationsformer som Facebook, sms och Twitter. Carrs anmärkningsvärda tes om människan är knappast till den långsamma konstens fördel när han menar att människan rent evolutionärt inte är anpassad till ett långsamt kontemplerande över information och andra fenomen. Internets sociala medier och dess uppspeedade hastighet, menar Carr är istället ett återvändande till vårt naturliga tillstånd som består av ständig distraktion.

Om den långsamma, tidskrävande konsten får sämre chanser att överleva, skulle detta då inte innebära att ingen idag vill gå på museum eller besöka bibliotek? Siffror från Sverige och Storbritannien visar snarare det motsatta och rapporten *Audience 2.0 - How Technology Influences Arts Participation*, utgiven av National Endowment for the Arts, visade genom insamlad statistik på en oväntad effekt. Personer som deltar i konsten via sociala medier kommer i sin tur att delta i tre gånger så många fysiska kulturevenemang, AFK så att säga jämfört med de som sällan besöker internet och sociala medier. Vidare visade studien att människor i den fattigaste demografiska gruppen i regel varken har tid eller pengar för att kunna ta del av konst och kultur på något annat sätt än via nätet och sociala medier. En studie vid National Theatre 2010 i London visade att de som sett föreställningar live på biografen, som en del av ett projekt att visa scenkonst runt om i mindre orter – NT Live – hade känt att de fått en betydligt starkare upplevelse än den publik som bevittnade samma föreställningar live, inne på själva teatern.

Författarna av studien blev perplexa och hade få idéer om varför detta resultat visade sig. Kanske reagerar våra hjärnor alldeles speciellt när vi ser eller

läser något på en skärm. I så fall borde fler museer och gallerier utvidga online, något som den gamle PR-räven Charles Saatchi i själva verket redan gjort. För flera år sedan startade han Your Gallery, ett socialt nätverk där konstnärer kan ladda upp verk och video i vad som liknar ett konstnärligt Facebook. Naturligtvis marknadsförs det som den stora plattformen för att »upptäcka och bli upptäckt«. Idag samlas allt under portalen Saatchi online som ser ut att ha mer gemensamt med Amazon än med ett konstnärligt rum. I Sverige gjorde konstnären Magnus Liistamo 2008 ett konstnärligt projekt i mindre skala genom plattformen Frontiergoodies.org med samma syfte som Saatchi nämligen att få konstnärer att publicera och kommunicera mellan curatorer, kritiker, institutioner och konstnärer, men med mindre kommersiella drivkrafter bakom.

Enligt konstkritikern Ben Davis, som i flera texter kommenterat vår tids besatthet av sociala medier, är det stora problemet med konst och sociala medier att själva begreppen drar åt helt olika håll. Medan konst ses som något originellt, estetiskt och ofta dyrt eller exklusivt präglas begreppet »sociala media« av extrem öppenhet, gratiskultur och ett tillhörande debattklimat som bjuder in vem som helst att uttala sig om vad som helst, närsomhelst. Davis drar slutsatsen att vi inte kan se någon sammansmältning av dessa två fenomen, bara olika sätt att navigera mellan dem. Men det betyder inte att konstnärer visat ointresse för vad som sker på sociala medier. Många använder informationsöverflödet som kan inhämtas via sajter som Flickr, Instagram eller Youtube som startpunkt i sina verk.

Performancekonstnären Man Bartlett genomförde nyligen en performance på PPOW Gallery där han under 24 timmar reciterade allt det som människor skrev till honom på Twitter. Många kritiker såg detta som ett verk som integrerade Twitter med konst, medan den kritiske Davis enbart såg en performance, som dessutom filmades, där Twitter enbart fungerat som en ny form av informationskälla för att utföra ett traditionellt verk. Oavsett om vi blir dummare och ytligare av användandet av sociala media, är det ett dominerande sätt att dela information på nätet. Huruvida konstvärlden är förberedd på en framtida kultur där hastighet och fakta ofta stöter emot varandra, är däremot en fråga som måste fortsätta att debatteras.

ROBERT STASINSKI

KONSTKRITIKER OCH CURATOR.

»KANSKE REAGERAR VÅRA HJÄRNOR ALLDELES SPECIELT NÄR VI SER ELLER LÄSER NÅGOT PÅ EN SKÄRM«

Eichmanns Tavla

Nazisterna var inte bara världshistoriens värsta massmördare – de var också de största konsttjuvarna. Anders Rydell reser till Budapest för att nysta i en olöst konststöld.

JAG LYFTER MOBILEN OCH flippar fram några pixliga bilder som jag ett par timmar tidigare lyckats hitta på internet. Den medelålders kvinnliga museivakten lyser upp.

– Granach!?

Hennes hår är så grått att jag får en vision om att salens renässansmålningar i årtal dränerat henne på färg. Hon börjar gå, haltande och pekar åt det håll jag kom ifrån, mot andra sidan av det väldiga neoklassicistiska palatset som hyser Budapest konstmuseum.

Den pompösa byggnaden vid Hjältarnas torg är hem för landets största och mest värdefulla, konstsamling – oprisbara verk från antiken till 1800-talet. Museets kronjuvel är den över 3000 verk stora samlingen med målningar av europeiska mästare, däribland Raphael, Goya och Velázquez. Kärnan kommer från den ungerska adelsfamiljens Esterházy's kända konstsamling, som familjen sålde till den ungerska staten i slutet av 1800-talet. Men samlingarna innehåller också en del verk, som bär på en betydligt mörkare historia.

I ett litet sidorum till en större sal, i museets högra flygel, finner jag vad jag letar efter. Helgonet Joakim står på knä under ett träd och mottar budskapet från ärkeängeln Gabriel att hans fru Anna är gravid med ett barn, den heliga Maria – Jesu moder. Men landskapet i bakgrunden ser inte ut som vi föreställer oss Palestina under biblisk tid, ett stenslott på en kulle vittnar om att vi miljömässigt befinner oss i Europa, någonstans under sen medeltid. *The Annunciation of St. Joachim* målades 1518 av den tyske mästaren Lucas

de Granach den äldre (1472-1553). Tillsammans med Albrecht Dürer är Granach d.ä. den tyska renässansens viktigaste konstnär. Det är hans porträtt av Martin Luther som har gett oss ett ansikte av den kyrkliga reformatorn.

Konstmuseet äger inte mindre än en samling på åtta målningar av Granach d.ä. Tavlan framför mig är knappt en halvmeter hög och ett par decimeter bred. Inte större än att jag skulle kunna smuggla ut den under min rock, om inte den buttra museidamen snett bakom mig redan hade upptäckt mitt ovanligt stora intresse för just denna målning. Den har nämligen en både fascinerande och mörk historia, som inte bara har kopplingar till ett av historiens värsta brott, tidernas största konststöld och politiska förvecklingar som letat sig fram ända till senaten i USA. Anledningen är att den här tavlan en gång i tiden har stått under direkt kontroll av en av hjärnorna bakom förintelsen, Adolf Eichmann.

2010 HADE ÄTTLINGARNA TILL den ungerska bankieren Baron Mor Lipot Herzog fått nog. Den 27 juli landade en 37 sidor tjock stämningsansökan hos United States District Court i Washington. Det var ingen vanlig stämning. Det rörde sig för det första om ett fall begånget 70 år tidigare och för det andra riktades stämningen mot ett helt land – Ungern och några av landets främsta konstinstitutioner. För att ta sig an fallet hade familjen anlitat Michael S. Shuster – en advokat från New York som representerat allt från oljebolag till storbanker.

Stämningen anklagade den ungerska staten för att vägra återlämna konstverk som stals av nazisterna och den ungerska regimen under andra världskriget. Det rörde sig om över 40 konstverk till ett uppskattat värde av 100 miljoner dollar. Siffran hade ättlingarna fått fram genom att be konsthandlare och auktionshus värdera konstverken utifrån fotografier. Samlingen som ättlingarna gjorde anspråk på inräknade ovärderliga verk, förutom Lucas de Granach d.ä. bland annat även ett verk av den franske realismens mästare Gustave Courbet, en målning av den baskiske målaren Francisco de Zurbarán och El Grecos *The Agony in the Garden* – ett av renässanskonstnärens mest kända verk föreställande Jesus bedjande i Getsemane trädgård. Målningen som hänger bara ett par rum från *The Annunciation of St. Joachim* på Budapest konstmuseum är ett närmast expressionistiskt mästerverk, där Jesus accepterar sitt kommande öde under El Grecos stormande himmel.

Förutom målningar innehöll samlingen även en romersk begravningsrelief, egyptiska skulpturer, medeltida figuriner, silvermynt, ädelstenar, etuier, guldringar och medaljonger.

I själva verket var detta bara en liten del av Baron Mor Lipot Herzogs samling, som var en av de största privata samlingarna i Ungern och innehöll omkring 2000 verk. Herzog-fallet har beskrivits som ett av de sista stora olösta fallen som rör nazisternas konstupplundring under andra världskriget.

»100 000 konstverk som stals av nazisterna saknas fortfarande«

I BÖRJAN AV DECEMBER 1998 samlades representanter från 44 länder i Washington för att slutligen finna en lösning på en av andra världskrigets mest infekterade frågor. Mer än 50 år efter krigsslutet uppdagades det fortfarande att målningar och andra konstverk på några av världens mest erkända konstinstitutioner var nazistiskt stöldgods. Omfattningen visade sig vara enorm. Metropolitan Museum i New York hade listat 393 målningar med »oklar« provinens – konstverk som under oklara omständigheter hade bytt händer under nazieran. Det visade sig snart finnas sådana konstverk på museer över hela världen – även i Sverige. Moderna museets målning *Blumengarten*, av den tyska expressionisten Emil Nolde, visade sig vara en målning som stulits från den judiska affärsmannen Otto Nathan Deutsch 1939.

Uppskattningar har gjorts att omkring 100 000 konstverk som stals av nazisterna fortfarande saknas. Problemet var att det saknades internationella riktlinjer för hur dessa stölder skulle hanteras, och hur en eventuell återlämning skulle ske. Det var en mycket komplicerad fråga, de flesta verk hade bytt händer många gånger – och de nuvarande ägarna var ofta ovetande om verkens ursprung. I många fall rörde det sig också om närmast ovärderliga konstverk – som i vissa länder betraktades som nationalskatter. Ett sådant exempel var ett av Gustav Klimts *Litzlberg am Attersee* som hängde på museet Mdm i Salzburg.

Fallen sköttes olika beroende på i vilket land konstverken för tillfället befann sig i. Tyskland hade sedan

1960-talet betalat ut compensation till judiska familjer för förlorade tillgångar. Andra länder, som Ungern, vägrade att över huvud taget diskutera frågan. Mötet i Washington 1998 kom att resultera i ett program med elva principer, där de länder som skrev under förband sig att identifiera och återlämna konstverk som nazisterna stulit eller på andra sätt tillskansat sig. Det som gjorde återlämnandet till en än mer komplicerad fråga var att det fanns en hel gråskala i hur nazisterna kom över konst. Från ren plundring och utpressning till, i vissa fall, legala köp. Samma gråskala gällde gärningsmännen. Det rörde sig om allt från den nazistiska regimen, någon av dess underorganisationer och enskilda nazister till fria aktörer som konsthandlare, affärsmän och allmänna opportunisterna. En av de länder som skrev under Washingtonprinciperna var Ungern.

NAZISTERNA VAR KNAPPAST UNIKA i sin roll som konstplundrare. Det har länge varit praxis i krig, alltsedan Alexander den store till Napoleon. Mycket av det som idag betraktas som det svenska nationalarvet härrör från svenska arméns plundringar under Trettioåriga kriget. Till Polen återlämnade så sent som 1974 Olof Palme personligen bildfrisen *Den polska rullen* som stals då Sverige belägrade Warszawa i mitten av 1600-talet.

Men det är flera saker som skiljer ut den nazistiska konstplundringen från andra. Dels handlar det om omfattningen. Man uppskattar att minst 650 000 unika konstverk stals. Värdet på stöldgodset

uppskattades 1945 till 2,5 miljarder dollar – vilket motsvarar 20,5 miljarder i dagens värde. Räknar man in värdeökningen på verken från 1945 till idag handlar det om svindlande summor.

Dels handlar det om den systematik med vilken plundringen utfördes. Nazisterna kom att bilda en speciell organisation för ändamålet, ERR (Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg) – som organiserade plundringen framför allt av judiska familjer i det ockuperade Frankrike. Nazistpartiet lät till och med upprätta en lista på konstverk som ansågs särskilt åtråvärda att införskaffa. Det rörde sig om verk som Veit Stoss medeltidsaltare *Corpus* i Kraków och det mytomspunna Bärnstensrummet som var installerat i Katarinapalatset utanför Leningrad (rummet har aldrig återfunnits). Med på listan fanns också en rad tyska verk som Napoleon hade tagit med sig tillbaka till Frankrike.

Men det som verkligen skiljer ut nazisternas konstplundring från andras var att den inte bara handlade om girighet – den handlade också om ideologi. Ett estetiskt förhållningssätt var djupt rotat i den tyska nationalsocialismen, något som Arne Ruth och Ingemar Karlsson träffande beskriver i boken *Samhället som teater*. Den nazistiska ledningens mål var att göra det Tredje riket till ett »allkonstverk«. Kulturpolitiken var central och på många sätt prioriterad. Partidagarna i Nürnberg var noga koreograferade performanceverk av Hitlers favoritarkitekt Albert Speer, där människor, musik och arkitektur

---

»Utgallringen på de tyska museerna var ett försteg till det som skulle sluta i Auschwitz«

smälte samman till en idealiserande helhet av det samhälle man ville skapa. Konstpolitiken var det område som nazisterna mest aktivt engagerade sig i. Inte minst på grund av Adolf Hitlers och Hermann Görings stora personliga konstintresse.

Redan vid sitt maktövertagande 1933 började nazisterna rensa ut konst från de nationella samlingarna som ansågs otysk – eller degenererad. Det rörde sig framför allt om konst av judiska konstnärer – eller modernistisk konst som enligt många nazister gav förvrängd bild av människan. I den mycket uppmärksammade utställningen *Entartete Kunst*, som turnerade runt i Tyskland före krigsutbrottet jämfördes expressionisternas, kubisternas och dadaisternas porträtt med bilder på så kallade »untermenschen« – bilder på rasmässigt underlägsna individer. På så sätt ansågs denna konst vara lägre stående, och farlig för tyskarna.

I sin bok *The Rape of Europa* beskriver Lynn H. Nicholas utgallringen på de tyska museerna som ett försteg till det som skulle sluta i Auschwitz. Utrensningen av konst följdes av människor.

Nazisterna lyfte istället fram en idealiserande realism och klassicism som nationalkonst. Skulptören Arno Breker, vars kraftfulla realistiska stil var omtyckt av Hitler, blev en av Tredje rikets mest framgångsrika konstnärer.

När nazisterna invaderade Väst- och Östeuropa

blev konstpolitiken en del av ockupationspolitiken. ERR kom att fungera som en insatsgrupp som identifierade och beslagtogs värdefulla konstsamlingar – framför allt av judiska samlare, konstnärer och gallerister. Den beslagtagna konsten blev ett hett eftertraktat byte hos den nazistiska eliten – Hermann Göring och Adolf Hitler konkurrerade ständigt om de bästa verken. Göring till sin växande personliga konstsamling, inhyst i hans svulstiga gods Carinhall norr om Berlin. Hitler samlade å sin sida till sitt planerade Führermuseum som skulle byggas i Linz i Österrike. Komplexet, som ritades av Albert Speer, skulle bli Tysklands Louvren och fyllas med nazisternas erövrade konstskatter.

Precis som kriget kom också plundringen att bli betydligt mer brutal på östfronten än på västfronten. I öst var nationell kultur ett legitimt mål för SS – och ett led i utrotandet av de judiska och slaviska folkgrupperna. Det som inte plundrades förstördes, framför allt konstskatter i Polen och Ryssland drabbades hårt.

UNGERN GICK DÄREMOT ETT ANNAT öde till mötes. Landet hade redan på 1930-talet nära band till fascistregimerna i Tyskland och Italien. 1940, under påtryckningar från Nazityskland, gick landet med i kriget på Axelmakternas sida. Att Ungern var en allierad kom till en början att skydda landets

konstskatter från nazityska anspråk och även större delen av den judiska befolkningen (den ungerska regimen var däremot starkt antisemitisk och drev igenom liknande raslagar som i Tyskland).

Det kom att förändras 1944, när Hitler upptäckte att Ungern förde hemliga fredsförhandlingar med USA. I mars samma år invaderade nazisterna landet. Det beseglade också ödet för en stor del av den judiska och romska befolkningen. Strax efter ockupationen anlände Adolf Eichmann för att personligen överse deportationerna av över 400 000 människor till dödslägren. Ockupationen gav också nazisterna fria händer att ta sig för av landets konstskatter. Den judiska samlaren Baron Mor Lipot Herzogs konstsamling kom att bli ett av de mest eftertraktade bytena. Efter baronens död 1934 och hans frus död 1940 hade konstsamlingen delats mellan parets tre barn Erzébet, István och András, som bestämde sig för att 1943 gömma konstsamlingen i källaren till en av familjens fabriker i Budafok.

Tyskarna tog rollen som överrock för den nya ungerska regeringen, och radikaliserade den – speciellt i politiken gentemot judar. Redan i april och maj 1944 drev den nya tyskrogna ungerska regeringen igenom flera lagar som tvingade alla judiska medborgare att registrera sina värdesaker. Bland annat så öppnade man och konfiskerade innehåll i alla bankfack

---

tillhörande judiska familjer. För att kunna lägga beslag på de mer värdefulla judiska samlingarna stiftade man en specifik lag för ändamålet.

En ungersk statlig organisation, Kommissionen för konstobjekt, fick i uppdrag att »skydda« dessa skatter – med andra ord beslagta dem. Det som gör omständigheterna kring Herzog-samlingen speciellt graverande idag var att denna organisation leddes av Denés Csánky – som också var chef för Budapest konstmuseum.

Det dröjde bara till maj 1944 innan kommissionen fann familjen Herzogs konstsamling. I den ungerska pro-nazistiska tidningen Magyarország sade Csánky den 23:e maj samma år att »om staten tog över dessa skatter, skulle Budapest konstmuseum inneha en samling som bara stod Madriids efter«. Samma månad lyckades större delen av Herzog-familjen fly, först till det neutrala Portugal och sedan till USA och Argentina.

Även om omständigheterna är oklara tyder mycket på att större delen av samlingen sändes direkt till Majestic Hotel i Budapest där Adolf Eichmann hade sitt huvudkvarter. Eichmann valde därefter personligen ut de bästa verken, en del hängdes upp i hans bostad medan andra transporterades direkt till Tyskland. Det som blev över efter denna »gallring« lämnades över till Budapests konstmuseum. När Röda armén i slutet av 1944 började närma sig

Ungern kom hela samlingen, och andra beslagtagna konstskatter, att evakueras till Tredje riket.

Vad som verkligen hände med den samlade Herzog-samlingen under krigets slutskede är än idag oklart. Den kom att splittras, en del av den tros ha beslagtagits av Röda armén som skeppade den till Sovjetunionen där den försvann. Andra delar av samlingen återfanns av de allierade styrkorna och sändes tillbaka till Ungern i slutet av kriget. En del verk återlämnades ganska omgående till familjen, men majoriteten kom snart att bli en del av den nationella ungerska konstsamlingen. När kalla krigets järnridå klöv Europa i slutet av 1940-talet kom samlingen under nästan 50 år att bli helt oåtkomlig för familjen.

Det var först med Berlinmurens fall 1989 som familjen kunde återuppta förhandlingar med den ungerska staten om ett återlämnande – som då leddes av baronens 89-åriga dotter Erzébet. Det skulle dock bli en 20-årig och till stora delar lönlös kamp. Erzébet lyckades få sex mindre kända verk återlämnande innan hon dog 1992. Men mästerverken av Granach och El Greco har förblivit i den ungerska statens ägo.

2008 slog en ungersk domstol fast att samlingen inte ska återlämnas – och att alla sådana framtida krav kommer att avvisas. Domstolen hänvisade till en överenskommelse mellan USA och Ungern från 1973

där den senare parten förband sig att ge ungerska judiska familjer kompensation för förlorad egendom – något som ättlingarna fick del av.

Herzog-fallet visar på en rad av de oerhört svåra frågor som nazisternas plundringar lämnat efter sig. Hur långt efteråt får ättlingar ställa återlämningskrav? Hur ska dessa familjer kompenseras ekonomiskt? Är det värdet på konstverken 1940 eller idag som ska vara utgångspunkten? Många judiska familjer har sedan 1950-talet och framåt fått ekonomisk kompensation – ska denna ses som rimlig ersättning försvunna verk senare dyker upp på auktioner och museer?

När arvingarna 2010 lämnade in sin stämningssökansökan till District Court i Washington hade Herzog-fallet redan börjat utveckla sig till en konflikt mellan USA och Ungern. De ättlingar som lämnade in stämningssökansökan var sedan flera generationer amerikanska medborgare. Deras kamp hade efter att den uppmärksammats i tidningar som New York Times börjat få mäktiga uppbackare. Flera amerikanska politiker, däribland Hillary Clinton, Edward Kennedy och Chris Todd hade engagerat sig i fallet. Clinton hade 2008, då hon var senator, personligen brevväxlat med Ungerns dåvarande utrikesminister Kinga Göncz om fallet – dock utan resultat.

I februari 2011 lämnade Ungern ett svar på

---

stämningens ansökan, som man överklagade och menade att amerikanska domstolar inte hade någon jurisdiktion i Ungern. Något som domstolen inte höll med om, dels hade Ungern skrivit under Washington-principerna 1998 och dels bedriver Ungern affärer i USA. Däremot så lät man stryka 11 verk från listan som anses ha ingått i överenskommelsen från 1973 då ättlingarna fick runt 100 000 dollar i kompensation. Lite tyder dock på att Ungern kommer att lämna tillbaka några av verken inom överskådlig tid. I slutändan avgörs dessa frågor av politiska, inte juridiska, beslut. Det var den svenska regeringen som gav Moderna Museet i uppdrag att lösa frågan om ett återlämnande av *Blumengarten*. Att den politiska viljan att lösa frågan i Ungern inte finns är uppenbar, och den har inte blivit starkare sedan 1989. Tvärtom, Ungern är ett av de länder som haft svårast att göra upp med sitt fascistiska förflutna. I senaste valet fick det nyfascistiska partiet Jobbik 16,7 procent av rösterna – ett parti som är uttalat antisemitiskt.

Liknande tendenser finns i andra länder i Östeuropa, som också vägrat att återlämna konststulen av nazisterna. Polen, Ryssland, Ukraina är länder som tillbakavisat krav på återlämnande. Det motsägelsefulla i Ungerns fall är att landet i flera fall

själva använt Washington-principerna för att kräva tillbaka konst som stals från ungerska museer.

Men det är inte bara länder i Östeuropa som motsätter sig återlämningskrav – på senare tid har man kunnat se ett större motstånd även i USA. Kritiken har varit starkast hos museer – som det senaste decenniet tvingats ge upp dyrgräpar verk ur samlingarna. New York Times skrev nyligen om att MoMa och andra amerikanska museer börjat göra alltmer motstånd mot återlämningskrav – och anlita advokatbyråer för att ifrågasätta fallen. Flera museer anser att det är dags att sätta en preskriberingsgräns.

Motståndet har också växt eftersom fallen drabbat landets museer på ett annat sätt. Just nu ligger en ny lag i USA under behandling som kan ge länder immunitet mot återlämningskrav. Lagen, som initierats av Association of Art Museum Directors, har kommit till för att lösa ett annat »problem« som uppstått som följd av Washington-principerna. Nämligen att många av de länder som hotas av återlämningskrav har slutat låna ut samlingar till museer i USA. I flera uppmärksammade fall har konstverk som varit tillfälligt utlånade till USA återlämnats till arvingar – utan att museerna kunnat skydda dem. Som en följd av detta har exempelvis Ryssland helt slutat låna ut verk

till USA. Lagen ses som ett tecken på att även i USA, som varit drivande i frågan, har tiden börjat rinna ut för återlämningskrav.

JAG LÄMNAR BUDAPEST konstmuseum genom den långa pompösa hallen, som leder från utställningsalarna till utgången. Att museet inte skäms för att inhysa stulna konstverk är uppenbart – på Youtube kan till och med se en video där en av museets guider utförligt berättar om El Grecos *The Agony in the Garden*. Det är en av målningarna som Budapest konstmuseum marknadsför sig med.

Kanske är det historiens ironi att det är just i Ungern detta sker. Att det är här den sista stora nazistölden lämnas olöst samtidigt som en ny fascistisk rörelse återföds. Oblygt, mitt i Europa. Om det är så att konsten föregår politiken, då har vi all anledning till oro.

ANDERS RYDELL

SYNÅLEN

- VAD HETER DU? CARINA GARDEFJORD
VAD ÄR DET DU HAR VALT? EN SYNÅL
VAR KÖPTE DU DEN? SYNÅLEN KAN MAN HITTA, KNYCKA, FÅ, LÅNA ELLER KÖPA TILL EN BLYGSAM SUMMA.
VARFÖR HAR DU VALT JUST EN SYNÅL? DEN ÄR GENIAL, ETT »URVERKTYG« SOM GJORT OCH GÖR STOR NYTTA OCH GLÄDJE. SYNÅLEN HAR LIKHETER MED BOLLEN.
HUR ANVÄNDER DU DEN I DIN KONST? FÖR MIG ÄR SYNÅLEN ETT VERKTYG SOM JAG FICK ETT FÖRHÅLLANDE TILL GENOM MIN FARMOR SOM FEMÅRING. I FÖRSTA KLASSEN BRODERADE JAG MIN FÖRSTA KUDDE OCH FICK MASSOR AV BERÖM, VILKET JAG INTE FICK NÄR DET GÄLLDE STAVNING M.M. I MIN KONST ARBETAR JAG OFTA MED »TRÅDEN« DÅ ÄR SYNÅLEN ETT PERFEKT KOMPLEMENT. NÅLEN FÅR TRÅDEN ATT Fylla YTOR, BYGGA VOLYM, SKAPA LINJER OCH SAMMANFOGA OLIKA MATERIAL. JAG HAR UNDER RESOR GJORT DAGBOKSANTECKNINGAR MED HJÄLP AV DET LILLA SYKITTET PÅ HOTELLRUMMET OCH EN STULEN SERVETT, EN FROTTÉVÄTTLAPP ELLER IBLAND PÅ EN PAPPERSBIT.

Rejmyre Art LAB 2012

Artist Residency

Exhibition 25/8-2/9

Infinite Gestures

Workshop 17/8-27/9

Seminar 26/8

Transparency Lab

at Rejmyre Glasbruk weekends in August

www.rejmyreartlab.org

FÄRGFABRIKEN

BECKERS KONSTNÄRSSTIPENDIAT 2012

ELIN BEHRENS

8 SEPTEMBER – 21 OKTOBER 2012

Beckers

annons_konstnaren_31maj.indd 1

2012-05-31 12:53

©Ernst Billgren. Översnöd kyrka, 2000

 BORÅS STAD

BORÅS KONSTMUSEUM

BORÅS INTERNATIONELLA SKULPTURBIENNAL 2012

www.boras.se/konstmuseum

2 juni - 16 september 2012

**UTSTÄLLNINGAR PÅ BORÅS KONSTMUSEUM: ULF RAHMBERG,
LENA SVEDBERG, SASKIA HOLMKVIST OCH ALYSON SHOTZ**

LEDARE KRO

KARIN WILLÉN

En tårta är inte alltid bara en tårta

TAGGORD Konstens gränser, World Art Day 2012, Censur, Yttrandefrihet, Konstnärliga strategier

World Art Day 2012 anordnades för att visa solidaritet med konstnärer i andra länder. Temat för dagen var yttrandefrihet. Internationella gäster var exilkubanen Tania Bruguera, Marina Naprushkina från Vitryssland och Nilofur Farrukh redaktör för tidningen NuktaArt. Deras samtal gav en värdefull inblick i hur censur och förföljelse fortfarande är verklighet för många av världens konstnärer.

World Art Day firades för första gången runt om i världen på initiativ av IAA, International Association of Art (KRO:s internationella sektion tillhör IAA). Dagen inleddes med ett tårtkalas för att samtidigt fira att KRO fyller 75 år i år. Marianne Lindberg De Geer, Makode AJ Linde, Peter Johansson, Lisa Jonasson och Galleri Syster hade fått i uppdrag att göra varsin tårta. Kulturministern öppnade tillställningen och fick i uppgift att skära första tårtbiten.

Två dagar senare exploderade händelsen i svensk media då Afrosvenskarnas riksförbund gick ut och krävde kulturministerns avgång, ytterligare en dag senare hade internationell press hakat på. Debattens vågor gick höga. Flera röster var starkt kritiska, andra försiktigt positiva. Ett ansvar utkrävdes, av konstnären, av Moderna Museet och inte minst av oss. Men vad skulle man kritisera? Konstnärens verk eller kulturministerns gärning? Här svängde debatten och blev ottydlig.

När det visade sig att konstnären själv hade afrikanska rötter och att hans verk ingick i ett koncept som han hade arbetat med sedan 2004 blev det svårare att kritisera. Istället hamnade fokus på kulturministern, Moderna Museet och vi som arrangörer. Hur kunde vi ha tillåtit detta?

Jag har under min tid som ordförande för KRO slagit vakt om konstnärers yttrandefrihet och jag ser det som min skyldighet att försvara landets konstnärer, även då det inte alltid är solklart vad som är rätt eller fel. Frågan om vad en konstnär får och inte får göra är regelbundet uppe för diskussion. Sedan Lena Adelson Liljeroth skar upp tårtan, har saken diskuterats utifrån många olika infallsvinklar. Det är viktigt. Med frihet följer alltid ett stort mått av ansvar. Konsten ska inte vara en arena för dåligt underbyggda provokationer, men motsatsen: att allt som riskerar att väcka anstöt och kränka skulle censureras bort från våra institutioner är en än värre framtidsutsikt. Konstens strategier måste vara prövande, nyfikna och kompromisslösa. Om KRO/KIF bjuder in konstnärer att göra något typ av konstnärligt arbete för oss kommer vi aldrig att förhandsgranska, eller godkänna deras verk. Det vore censur.

Tårtans upphovsman Makode Linde ville med sin tårta sätta nutida västerländska idéer om det afrikanska paradiset i kontrast till verklighetens historia; en verklighet av

slavhandel, apartheid och förtryck. Huruvida Linde lyckades med just detta får andra ställning till. Personligen tycker jag att både de som blev djupt kränkta av Lindes tårta och de som uppfattade det som ett angeläget konstverk har rätt till sina upplevelser.

Syftet med KRO/KIF är att skapa möjligheter för konstnärer att verka. Vår roll handlar inte om att flytta konsten gränser. Snarare ska vi se till att konstens gränser inte kringkärs av politiker och byråkrater. Lindes verk har upprört många – Är det problematiskt? Ja. Innebär det att vi inte tycker hans konst ska få visas? Nej. Självklart är det tufft att ha en bestämd åsikt i frågan men ett nja duger inte sammanhanget. KRO/KIF är en organisation vars arbete i grunden bygger på alla människors lika värde och konstnärers frihet att fritt uttrycka sig.

Karin Willén
Riksordförande KRO

KRO/KIF och Skulptörförbundet gifter ihop sitt politiska arbete

Efter två år av förhandlingar har KRO/KIF kommit överens med Skulptörförbundet om ett treårigt samarbetsavtal med början i maj 2012. Avtalet innebär, bland annat, att organisationerna ska samarbeta i de gemensamma politiska frågorna men att Skulptörförbundet fortsätter sin förmedlande verksamhet på det offentliga konstområdet.

Avtalet är historiskt och innebär att KRO/KIF får ytterligare en stark part på sin sida vid förhandlingsbordet och att Skulptörförbundet kan dra nytta av KRO/KIFs upparbetade politiska arbete.

– Jag är väldigt glad att vi har enats i detta avtal. Rent kunskapsmässigt tror jag att vi kommer ha ett stort utbyte av varandra inom våra gemensamma frågor som procentregeln och konstnärers villkor vid offentliga konstuppdrag säger Karin Willén, riksordförande i KRO och en av dem som varit med i förhandlingarna.

Under provperioden kommer Skulptörförbundet och KRO/KIF att fungera som

separata juridiska personer enligt respektive organisations nuvarande stadgar. Idag är 170 medlemmar i Skulptörförbundet dubbelanslutna med KRO. Förhoppningen är att fler medlemmar från Skulptörförbundet kommer att ta steget och gå med i KRO. För de medlemmar som är dubbelanslutna tillkommer de medlemsförmåner som KRO/KIF-medlemmar har.

Karin Lind, avgående ordförande i Skulptörförbundet är den som har hållit i förhandlingarna från sin organisations sida.

– Det har varit många och långa samtal, både internt och gemensamt med KRO/KIF. Jag är glad över att vi har haft en öppen process hela vägen och att medlemmarna har varit med och påverkat detta beslut. Nu har vi en bra gemensam bild av vad detta samarbete ska leda till.

Några av de gemensamma frågorna som organisationerna vill arbeta med handlar om att arbeta fram rekommendationer och branschavtal i dialog med viktiga aktörer såsom Sveriges kommuner och landsting (SKL). Under vintern har KRO/KIF, Skulptörförbundet och

Konstnärcentrum arbetat fram ett gemensamt projekt med målet att stärka den offentliga konsten. Projektet kommer att kartlägga den förändrade upphandlingspraxisen och ta fram metoder avseende arbete med offentlig konst som ska spridas i en handledning till uppdragsgivare och uppdragstagare.

Andra viktiga gemensamma frågor är procentregeln som endast en tredjedel av kommunerna använder sig av idag. KRO/KIF har arbetat hårt de senaste två åren för att få in procentregeln i de regionala kulturplanerna, men även här krävs en uppföljning och gemensam strategi för att få regeln att efterföljas. Att arbeta för att konstnärer kommer in tidigare i byggprocesser och stärka deras roll är ytterligare ett exempel på en viktig fråga. I båda fallen bevakas för tillfället Statens konstråd respektive Konstnärsnämndens pågående undersökningar.

Av Hanna Isaksson

Lunds kommuns beslut begränsar konstens oberoende

Under april månad tog Lunds Kultur- och fritidsnämnd det kontroversiella beslutet att Lunds konsthall på förhand ska informera Lunds kommuns politiker om kommande utställningar och konstinköp.

KRO/KIF anser att det är en onödig och riskabel detaljstyrning. Politiker ska inte se sig som konstexperter och lägga sig i konsthallarnas innehåll och indirekt vilka verk som visas.

Till Sydsvenskan säger Holger Radner (fp), ordförande i kultur- och fritidsnämnden i Lund att nämnden endast är ute efter information och att konsthallschefen själv är ensam beslutande. KRO/KIF anser att det är ett föga betryggande uttalande som Radner gör och att verksamheten snarare bör följas upp genom utvärdering och dialog. För KRO/KIF låter det snarare som en rökråd som ska dölja det faktum att politikerna gärna vill detaljstyra verksamheten. När KRO/KIF påpekar att det är viktigt att värna principen om armlängds avstånd svarar Holger Radner att han anser att kultur- och fritidsnämnden i Lund till-

lämpar detta. I en undersökning gjord av SVT:s Kulturnyheter vintern 2009 svarade en påfallande stor del av politikerna, i de fem regioner som undersökningen fokuserade på, att de ansåg sig ha rätt att gå in och stänga en utställning.

Senare i mars 2010 uttalade sig KRO:s ordförande Karin Willén i DN angående konsten och yttrandefriheten i samband med de hot som Lars Vilks utsattes för.

– Konstnärlig verksamhet i sig sätter ständigt yttrandefriheten på dagordningen, direkt eller indirekt. Yttrandefriheten kränks inte så sällan: en hembygdsförening fattade beslut om att plocka ned Vilks teckningar. Nyligen framkom att en majoritet av politikerna på Gotland var beredda att stänga en utställning, något de enligt lag inte får göra. Under EU-ordförandeskapet tog Moderna museet ned en Dick Bengtsson-målning som avbildade en svastika, med hänvisning till att en sådan debatt hade fått för mycket utrymme.

Sveriges stat, kommuner och landsting är huvudmän för utställningsverksamhet, beställare av offentlig konst eller bidragsgivare till olika konstnärliga verksamheter

inom bild- och formkonsten. Med det följer ett ansvar att värna konstens oberoende och frihet. Medlemmar i KRO/KIF hör ofta av sig med rapporter om politiker som gärna ser sig själva som experter när det kommer till just konst. En återkommande problematik är bland annat kommunpolitiker som själva väljer att shoppa konst till offentliga inrättningar i kommunen eller regionen. En problematik som KRO/KIF belyser i det projekt om offentlig konst som drivs tillsammans med Skulptörförbundet och Konstnärscentrum.

– En av anledningarna till att vi har offentlig konst och offentligt finansierade utställningsarrangörer är att det ska finnas en oberoende och nyskapande konst, som givetvis väljs ut av välutbildad personal. Vi hoppas därför att Lunds kommuns kultur- och fritidsnämnd omvärderar sitt beslut säger Karin Willén idag.

KRO/KIF kommer att följa utvecklingen i Lund och arbeta för att beslutet upphävs.

Av Hanna Isaksson

FP OCH MODERATERNA LANSEERAR NYA KULTURPROGRAM

Folkpartiet har lanserat ett nytt kulturprogram, Kulturland Sverige, med ett flertal för KRO/KIF positiva förslag. En av frågorna handlar om att förändra skattelagstiftningen så att även stiftelser med ändamål kultur skattebefrias. Det är en fråga som KRO/KIF har drivit det senaste året eftersom det skulle frigöra avsevärda medel till kulturen. Moderaterna inkluderade förslaget även de, i sitt nyligen släppta kulturprogram Kulturen 2020. KRO/KIF förväntar sig nu att regeringen går från ord till handling i denna fråga. Läs mer i KRO/KIFs debattinlägg på sidan 4.

AVSLAG PÅ MOTIONER RÖRANDE BILD OCH FORMKONSTNÄRERS VILLKOR

Riksdagen avslög nyligen en rad motioner från oppositionen som rörde kulturskapares villkor. Inte förvånande då förslagen kom från just oppositionen. Det är dock tydligt, när man läser Kulturutskottets betänkande, att det råder stor enighet över blockgränsen om att konstnärernas villkor är långt ifrån tillfredsställande. Glädjande är också att en rad av KRO/KIFs frågor lyfts i motionerna.

NY TILLFÖRORDNAD VERKSAMHETSCHEF PÅ KANSLIET

Johan Wingestad, ordförande i KIF, går in som tillförordnad verksamhetschef på kansliet tills en nyrekrytering blir klar. Johan kommer att kombinera tjänsten med sitt ordförandeuppdrag.

Johan nås på johan@kif.se

Charlotte Eliasson vald till ny ordförande i Region Syd

Den 17 april valdes en ny styrelse för KRO/KIF Syd, ny ordförande efter Kåge Klang blev Charlotte Eliasson.

Charlotte arbetar som bildkonstnär med fokus på konstfotografi och film. Hon är baserad i Malmö och har regisserat den uppmärksammade filmen "Lönsboda Fox". Hon har också skrivit en rad artiklar som bland annat publicerats i Bang, Arena, Aluma och Expressen. Grundteman i sitt konstnärskap är identitet, tillhörighet och klass. Under en period på 90-talet var Charlotte förtroendevald och fick då värdefull erfarenhet av att arbeta i medlemsstyrda organisationer.

Som ny ordförande i KRO/KIF Syd vill Charlotte stärka och öka medvetenheten om konstnärernas roll i samhället.

– Jämställdhetsarbete och normkritik är självklarheter för mig. Jag anser att samhället bör och ska ta ett långsiktigt ansvar för att stötta och värdesätta konstnärernas kompetens. Konst och kultur är viktiga delar i en fungerande gemenskap och de som skapar konsten ska göra det under hållbara villkor för att kunna utöva sitt yrke, säger Charlotte.

Övriga styrelsemedlemmar som valdes var: Timo Engström, Monika Lindell, Gunilla Sundström, Carl-Johan Blomquist, Gudrun Bartels, Eva Barnekow, Lena Willhammar och Kjell Nilsson.

Kontakta Charlotte Eliasson på info@lottchen.com

Av Monika Lindell

Charlotte Eliasson

Kvällens moderator var KIF:s ordförande Johan Wingestad. I rött den brittiska designhistorikern Penny Sparke, i svart konsthantverkaren och KIF-medlemmen Åsa Jungnelius.

En kväll bland snippor och storstakar

Den 9 maj arrangerade KRO/KIF seminariet *Bland snippor och storstakar – genus och smak inom den samtida formkonsten, i samarbete med Form/Design Center och IASPIS.*

Seminariet hölls i Form/Designs Centers café i Malmö med anledning av KIF:s jubileumsutställning Fribytare (KIF 1961–2011) som nyligen öppnat på museet. Ett 50-tal personer kom för att lyssna till de inbjudna föreläsarna; designhistorikern Penny Sparke som flugits in från England och konsthantverkaren Åsa Jungnelius.

Både Jungnelius och Sparke har ett stort intresse för könsmaktsstrukturer och hur de tar sig uttryck i den materiella kulturen; i modet, i konsthantverket och inte minst i det privata hemmet. I seminariet speglades Jungnelius konstnärskap i Sparkes historiska kartläggning av formområdet. Det fanns många beröringspunkter mellan deras frågeställningar och tankar kring smak och genus som lyftes under kvällen. En slutsats som kunde dras var att formområdet inte är jämställt. Funktionalismens idégods som premierar attribut kopplade till det manliga och som samtidigt trivialiserar det kvinnliga gör sig fortfarande påmint.

Jungnelius och Sparke ifrågasatte hur normer och värderingar kopplade till genus tillåts verka i samhället och hur de tar sig uttryck inom formområdet. ”Kritiska röster så som Jungnelius behövs. Det är viktigt att dessa frågor också drivs av utövarna själva, jämte forskare och historiker”, kommenterade Sparke. Seminariet var mycket uppskattat, vilket inte minst märktes på de många frågorna i den avslutande diskussionen. ”Seminarium av det här slaget skulle behövas runt om i hela landet”, sa en av de tillresta KIF-medlemmarna. KRO/KIF:s jämställdhetsarbete fortsätter med fler aktiviteter under 2012 och 2013.

KRO/KIF hälsar våra nya medlemmar välkomna!

Anna Shamzini
Annette Persson
Arnold Bunge
Bernhard Stimpfl-Abele
Carina Ekberg
Caroline Färnström
Christina Årlestig
Daniela Yevenes Zagal
Elin Engström
Elisabeth Sivar
Erik Andersson
Eva Szentiványi
Felicia Björklund
Grant Watkins
Gunnar Kaj
Gösta Wessel
Helena Ekenger
Henrik Olsson
Hyun-Jin Kwak
Ida Isakson-Sillén

Iréne Nordh
Isabel Löfgren
Jacob Granat
Jörgen Platzer
Karin Lindh
Karin Widén-Nygård
Kristina Träcklare
Lena Johansson Fahlén
Manjou Huhtamäki
Margaret French
Margareta Heijkenskjöld Holmgren
Margareta Hellman
Margit Brundin
Marta Runemark
Meline Höijer Schou
Natalie Sutinen
Nina Floderus
Ove Carlson
Petra Eriksson
Roger Hansson

Sahar Burhan
Stig Espe Olson
Susann Larzon
Ulf Rehnholm
Ulrika Linder
Vicente Esteban Perez
Wolfgang Lehmann
Åsa Lipka Falck

BLI MEDLEM

Allt du behöver göra är att gå in på www.kro.se/blimedlem och fylla i dina uppgifter. Som medlem i KRO och KIF stöttar du det politiska arbetet med syfte att stärka konstnärernas sociala och ekonomiska villkor. Förutom detta har du en rad förmåner, exempelvis juridisk rådgivning, en av marknadens bästa försäkringar, rabatt på konstnärsmaterial och teknisk utrustning, gratis inträde på en rad museer och konsthallar i Sverige och världen, avtalsmallar, gästbostad i Stockholm, Carina Ari-ateljén i Paris, med mera.

MEDLEMSAVGIFT

Vuxen 164 kr/månaden (avdragsgill)

Student 335 kr/år

Nyutexaminerad eller reducerad avgift 82 kr/månad (gäller under två år efter examen, vid sjukdom eller tillfälligt studieuppehåll)

Samborabatt 300 kr/år för en av sammanboende medlemmar.

SAMTIDSKONSTDAGAR 1–2 OKTOBER 2012

En ny mötesplats för professionella inom samtidskonst i Sverige med tid för mingel, möten, erfarenhetsutbyte – och fest!

Imagining the Audience

Viewing positions in curatorial and artistic practice

Ett internationellt seminarium om publikens roll i konstnärlig och curatoriel praktik. Deltagare är bl a curatorerna *Joanna Warsza* (Berlinbiennalen), *Raimundas Malasauskas* (Documenta), *Magdalena Malm* (MAP/Statens konstråd), konstnärerna *Phil Collins*, *Lundahl & Seidl* och filmvetaren *Annika Wik*. Seminariet arrangeras av Riksutställningar, Mobile Art Production och Konstfack CuratorLab.

Tid: 1 okt kl 10 – 2 okt kl 16

Plats: Bio Rio i Stockholm

OBS: Begränsat antal platser

Information om program och registrering:

www.riksutställningar.se/samtidskonstdagar

MARIANNE LINDBERG DE GEER TILDELAS TCOS KULTURPRIS 2011

KRO-medlemmen Marianne Lindberg De Geer mottog TCOs kulturpris (bild) för år 2011 av TCOs ordförande Eva Nordmark och Anna Carlsson, ordförande i Teaterförbundet och i TCOs kultur- och mediekommitté.

Motiveringen löd: "Hennes ständigt samtida formspråk läser sig inte i konventioner eller tidsåldrar, men breddar och fördjupar och väjer inte för svåra eller förment banala ämnen".

REMISSVAR KULTURPLAN DALARNA

KRO/KIF har lämnat ett remissvar på Dalarnas Kulturplan. Glädjande är att det i utkastet till kulturplan finns en mycket förpliktigande skrivning om att regionen ska följa MU-avtalet. Minst sagt förvånande är det tvärtom att konsthantverket, ett konstområde med starka traditioner i Dalarna, bara omnämns i en bisats i regionplanen. Hela remissen hittar du på kro.se/remisser

Konstnärernas Riksorganisation
The Swedish Artists' National Organization

KIF Sveriges Konsthantverkare
& Industriformgivare

MAP
Mobile Art Production

Konstfack
University College of
Arts, Crafts and Design

Riksutställningar
Swedish Exhibition
Agency

ateljé, galleri, utställning,
transport, kameror...

förmånliga försäkringar för
medlemmar i KRO och KIF

Danderydsgatan 14
114 26 Stockholm
tel 08 440 54 40
fax 08 678 29 20
info@gefvert.se
www.gefvert.se

gefvert
FÖRSÄKRINGSMÄKLARE

konstnärernas
CENTRAL KÖP

Konstnärsmaterial av högsta kvalitet
till låga priser sedan 1962

Vi fyller 50 år!

Det firar vi med extra många
erbjudanden och evenemang!

www.konstnarernas.se

Alla är välkomna att handla i vår kooperativa butik.
Medlemmar och konststuderande har 10% rabatt.

Butik Fiskargatan 1, Stockholm Tel 08-643 42 03
Öppet må-fre kl 10-18 samt lö kl 11-15

Varje droppe färg
i avloppet är en
droppe för mycket

Kadmium är en giftig tungmetall
som finns i vissa konstnärsfärger
(olja-, akvarell- och akrylfärg).

Du kan bidra till en bättre miljö
genom att välja att måla med
kadmiumfria färger och ta hand
om dina färgrester på rätt sätt.

Mer information om hur du
målar miljöanpassat finns på
www.kappala.se

KÄPPALA

För renare sjöar och skärgård

Kulturfonden för Sverige och Finland utlyser aktivitetsstöd och stipendier för år 2013

Fonden har till syfte att främja de kulturella förbindelserna mellan Sverige och Finland genom att ge stöd till ökad kännedom om och kontakt mellan de båda ländernas kultur, näringsliv och folk.

Fonden utdelar årligen aktivitetsstöd och vistelsestipendier till Hanaholmens kulturcentrum som ligger i Esbo, strax utanför Helsingfors.

För mer information om fondens bidrag och ansökan, vg se portalen www.nordiskafonder.se.

Ansökan kan göras endast digitalt genom portalen. Fonden har två ansökningsperioder per år. Den första ansökningsperioden går ut den 1 oktober 2012 (svar i december 2012).

För mer information vg kontakta fondsekreterare Raili Korhonen, raili@norden.se eller fonddirektör Mats Wallenius, mats@norden.se

Vem kan segla förutan upphovsrätt?

»... konstnären ska ha betalt från första exemplaret och inte dela ut något gratis för att sedan ta betalt ...«

Så har jag blivit utsedd till ny ordförande i BUS, tack alla för förtroendet! Jag ska göra mitt bästa för att tillsammans med BUS styrelse och kansli hantera detta komplexa område som heter upphovsrätt. Som så många andra konstnärer har även jag upplevt upphovsrätt som något svårt och jobbigt, men ju mer insatt man blir desto viktigare inser man att upphovsrätten är. Om det sköts bra, precis som BUS gjort sedan starten 1989, så handlar det om mycket pengar för både konstnärer och deras efterlevande eftersom användningen av bilder hela tiden ökar.

Jag skulle vilja att det skapades mer positiva attityder kring upphovsrätt, både bland dem som vill använda konsten på olika sätt och dem som skapar den. BUS navigerar mellan sina kunder och sina medlemmar för att skapa bra förutsättningar för båda, vilket är en balansgång. Det måste vara enkelt för alla med så få hinder som möjligt, både för den som ska ge tillstånd och för den som ska köpa det. Dessutom är en konstnär inte alltid enbart upphovsrättsinnehavare utan även användare av andras verk; hur kan det genomföras på ett bra sätt för alla parter?

Jag tror att det är viktigt att konstnären behåller kontrollen över vad som tillåts och kan ta betalt för det, men att BUS kan underlätta tillståndsgivning i de fall där konstnärer vill sprida och dela med sig på eget initiativ eller som en del av arbetsprocessen. Vi konstnärer är alltför vana vid att medel till kulturen äts upp av många mellanled, så att det bara återstår smulor till själva konstproduktionen och vi finansierar ofta vårt konstnärliga arbete själva genom andra jobb.

Det gäller att inte låta upphovsrätten utvecklas på liknade sätt, konstnären ska ha betalt från första exemplaret och inte dela ut något gratis för att sedan ta betalt. Det har redan visat sig att det inte fungerar för till exempel dagstidningar på nätet och det har aldrig fungerat något vidare för oss heller. Positivare attityder kring upphovsrätt skulle också kunna leda till större respekt för konstnärers arbete, vi får ersättning och därmed möjligheter men inte minst får vi självförtroende att fortsätta utveckla våra idéer. Det krävs ganska mycket självförtroende när man vet att man riskerar att inte tjäna några pengar, kanske rentav förlora och dessutom bli skäld för kulturtant och kulturelit. Det finns många ord som skulle behöva omvärderas och ges en positivare klang...

Det är inte heller positivt för synen på upphovsrätt att som filmbolag och musikproducenter jaga fildelare, kalla sig antipirater och skapa en massa hinder och förbud. Samtidigt måste vi få till ett system som leder till att kulturarbetare får betalt för sitt arbete så att inte kopiering sker på

vår bekostnad, annars får vi fortsätta att stå för sättpotatisen och låta andra skörda. Vi måste få piratkopiering att bli privatkopiering där kopiering för eget bruk genererar intäkter till upphovsmannen, för egentligen så är ju de digitala teknikerna ett väldigt bra sätt för konstnärer att nå sin publik.

Kostnaden för att ersätta konstnären, upphovsrättsinnehavaren, ska vara en lika självklar grundkostnad som plasten i datorn, inte något som eventuellt betalas ut i efterhand. Ska du tillverka en cd-skiva, musiktjänst eller en nättidning om konst så behöver du ju först och främst något att fylla dem med. De som fildelar och sprider upphovsrättskyddat material i stora mängder måste kunna spåras och EU-domstolen godkände i april 2012 den så omdiskuterade svenska IPRED-lagstiftningen som ger upphovsrättsinnehavare rätt att spåra otillåten användning av deras material genom att bredbandsoperatörerna måste lämna ut ip-adresser där sådan användning sker. Enligt EU-domstolen har IPRED en bra avvägning mellan upphovsmannens rättigheter och internetanvändarens integritet, men jag tycker även att det är en fråga om konstnärers integritet eftersom det också innebär en kränkning av konstnären om användning av dennes verk sker utan ersättning eller ens tillstånd.

Att filmbolag, musikproducenter och bokförlag vill skapa hinder och förbud beror på att de vill ha kontrollen över hur verken sprids och styra distributionen till de system som de tjänar pengar på. En stark upphovsrätt ger konstnärerna makten över hur deras arbete sprids och inte mediebolagen. Bildkonstnärer är inte beroende av producenter på samma sätt som musiker och författare, därmed står vi friare att argumentera för en stark upphovsrätt och se till att föra debatten till resultat.

MAJ 2012
ÅSA BERNDTSSON

BUS på Facebook

Du vet väl att BUS har en sida på Facebook? Genom att »gilla« sidan får du löpande information och inbjudningar till evenemang och liknande. Skriv in länken www.facebook.com/pages/BUS-Bildkonst-Upphovsratt-i-Sverige/135799796483881 i din webbläsare

och klicka på »Gilla«.

För att få tillgång till BUS FB-sida måste du vara medlem på Facebook. Instruktioner hur man gör hittar du på www.facebook.se.

Viktiga initiativ väntar på ny lag

Avtalslicenslagstiftningen är en frihetsregel eftersom lagstiftningen möjliggör användning av upphovsrättsligt skyddat material som idag inte kan användas. En avtalslicens innebär att ett avtal som träffats mellan en representativ organisation (eller flera organisationer) och en användare inte bara reglerar användningen av organisationens medlemmars verk utan alla verk av samma typ som avtalet gäller. Avtalslicens används alltså i situationer där man inte kan finna eller identifiera en mängd av upphovsrättsinnehavarna till det material man vill använda. Samtidigt ges de som inte är medlemmar rätt till ersättning, men också rätt att utträda ur avtalet samt förbjuda fortsatt användning.

Digitaliseringens möjligheter innebär att material som tidigare endast kunde användas på den plats objektet förvarades eller genom enskilda kopior (till exempel fotostatkopior) nu kan digitaliseras och spridas över internet. Det handlar om att utveckla kultur- och kunskaps-samhället och det finns en stor efterfrågan från allmänheten att arkivmaterial av olika slag ska digitaliseras och tillgängliggöras.

På grund av den uteblivna lagstiftningen har nu flera initiativ satts på sparlåga och väntar på att kunna genomföras. Bonus Presskopia har tecknat ett avtal med högskolorna som är mycket modernt och medger stor frihet för högskolorna att utveckla sina utbildningsformer.

Bland annat kräver distansutbildningen att avtal kan tecknas med stöd av avtalslicens, men eftersom lagen ännu inte är införd innebär det att högskolorna antingen får avstå från att bedriva modern distansutbildning eller bryta mot dagens upphovsrättslag.

Genom ett samarbete mellan Kungliga Biblioteket, KB, och Schibsted (som bland annat äger Aftonbladet och Svenska Dagbladet), har KB digitaliserat samtliga exemplar av dessa bågge tidningarna från första utgåvan och fram till idag. Upphovsrätten sträcker sig, i extremfallet, bortåt 150 år tillbaka och det finns ingen möjlighet för KB att ha kunskap om alla upphovsmän till alla de bidrag som ingår i de cirka 20 miljonerna tidningssidor som digitaliseras i detta projekt. Med stöd av bestämmelser i upphovsrättslagen som ger rätt att framställa kopior (även digitalt) för bevarande av materialet kan KB digitalisera sin samling, men för att överlämna en digital kopia till tidningsförlaget måste även förlaget ha ett avtalslicensavtal med rättighetshavarnas organisationer. En fråga som kan lösas med den nya lagstiftningen.

Tv-områdets snabba utveckling med nya tjänster som till exempel möjligheten att starta om program på begäran efter det att de sänts, är i stort behov av en avtalslicenslösning. Det är tjänster som kabeloperatörer och teve företag behöver avtalsreglera.

Även BUS arbete påverkas av den sena

lagstiftningen eftersom våra avtal med museer, konstföreningar, kommuner, fastighetsbolag och andra gällande digitalisering av konstinnehaven endast täcker våra medlemmar. Vi vet att det finns stora behov av att avtalen även täcker de upphovsmän som inte är medlemmar i BUS och om avtalslicensavtal genomförs kommer dessa att få ersättning från BUS på samma sätt som medlemmarna samtidigt som digitaliseringen av konstverken kan ske med respekt för lagstiftningen.

Det finns många goda och materiella skäl till att de nya avtalslicenserna genomförs snarast. Det finns inga goda skäl till ytterligare dröjsmål.

MATS LINDBERG

Lagförslag försenat

Lagens kvarnar mal, som känt, sakta och som det verkar mal lagstiftarens kvarnar än långsammare. BUS har varit mycket aktivt för att få till stånd en modernisering av upphovsrättslagstiftningen. Främst genom att argumentera för att en serie av nya och moderniserade avtalslicensbestämmelser införs. Skälen är att vi vill att konstverk tillgängliggörs så att de kan användas av allmänheten på lagliga sätt.

BUS deltog som expert på bildupphovsrättsfrågor i upphovsrättsutredningen som ledde fram till att flera förslag på avtalslicenser lades fram. Förslagen uppfyllde huvudsakligen de behov av lagligt stöd som flera behöver för att kunna använda verk utan att bryta mot upphovsrätten. En remissomgång gav ett mycket positivt

utfall till förmån för de framlagda förslagen.

Vi förväntade oss en proposition från justitiedepartementet under 2010 för att få lagstiftning 1 januari 2011, men när ingenting hände tog BUS kontakt med en mängd organisationer inom både rättighetskretsen och användarkretsen och föreslog en gemensam skrivelse med begäran om ett sammanträffande med justitieministen. Brevet sändes hösten 2010 och den efterföljande uppvaktningen gav till resultat att departementet började formulera en proposition som skulle innebära lagstiftning från 1 juli 2011.

Efter en tid fick vi indikationer på att tidsplanen inte höll och en ny skrivelse från intressenterna skickades. I brevet redogjordes för de konkreta skadeverkningar som kommer att

uppstå om lagstiftningen inte genomförs enligt planerna (se artikel intill). Nu är en proposition lovad till sommaren med riksdagsbehandling under hösten och lagstiftning från 1 januari 2013. BUS fortsätter att följa processen för att säkerställa att adekvat lagstiftning kommer till stånd.

MATS LINDBERG

Meddela BUS!

Om du är medlem i BUS så har du gett oss ett uppdrag att "sköta" din upphovsrätt. Det betyder att vi ensamma för din räkning lämnar tillstånd till andrahands användning av din konst. Det kan röra sig om allt från internetåtergivning till vykort till medverkan i tv eller illustrationer i böcker, tidningar mm. Det betyder också att vi försöker hålla reda på sådana publiceringar av dina verk där vi inte har lämnat tillstånd till användningen. Vi tar reda på hur omfattande användningen har varit och skickar en faktura till användaren.

Pengarna går sen vidare till dig efter avdrag för våra kostnader. Visar det sig sedan att du redan har tillåtit bildanvändningen krockar det med vår eftersträvan att på ett snabbt och effektivt sätt bevaka bildrättigheter. Arbetet här på BUS blir onödigt kostsamt.

I avtalet med oss har du (eller din arvlåtare) lämnat ett exklusivt uppdrag till oss att förvalta din upphovsrätt. Alla användare är självklart inte medvetna om ditt medlemskap i BUS och det är hit de ska vända sig för att få lov att till exempel avbilda något av dina konstverk. Det är lätt hänt

också för dig att glömma medlemskapet och istället lämna ett tillstånd direkt till någon som ber om lov att få publicera ett konstverk av dig.

Därför vill vi uppmana dig - Glöm oss inte! Meddela direkt till BUS de undantagsfall där du själv tillåter återgivning av dina konstverk, men låt det endast vara i undantagsfall.

Orphan Works

EU-parlamentet förväntas under senvåren ta beslut om det direktiv som gäller verk där man inte kan finna eller identifiera en upphovsman, direktivet om Orphan Works. Direktivet reglerar hur man ska kunna digitalisera kulturskaterna med tanke på att många upphovsmän är okända eller inte kan lokaliseras samt även att det är oklart om vem som innehar rättigheterna. Det ska inte reglera rättigheterna till verk vars upphovsmän är kända och kan lokaliseras, där får man inhämta tillstånd i vanlig ordning.

Inom EU fattas besluten gemensamt av två institutioner som i princip måste vara överens. Det är EU-parlamentet och det är medlemsstaternas regeringar som i detta sammanhang kallas rådet. Situationen kompliceras ytterligare av att EU-kommissionen är med i samtliga förhandlingar och att den är styrande.

EU-parlamentets beslut måste alltså samordnas med den beslutsprocess som förevarit mellan medlemsstaterna i rådet. Eftersom man idag inte kan se en klar gemensam uppfattning mellan de olika beslutande organen, måste man formulera ett förslag som både EU-parlamentet, Rådet (regeringarna i medlemsstaterna) och EU-kommissionen kan vara överens om.

Diskussionerna har främst berört vad som

är direktivets syfte och ändamål, alltså vad man ska uppnå med direktivet. Vidare förs diskussioner om det ska vara kollektiv förvaltning, vilket sammanhänger med om ersättning till upphovsmännen är en förutsättning eller om man kan genomföra direktivet som en inskränkning av upphovsmännens rättigheter.

Efter omfattande diskussioner ser det ut som att man är överens om att direktivets syfte ska vara att reglera de situationer där man digitaliserar enstaka verk och alltså inte de situationer som brukar kännetecknas som massdigitalisering. Digitalisering av till exempel dagstidningar är en mer eller mindre industriell process där material digitaliseras snabbt, i hög omfattning, det kan röra sig om 5 miljoner tidningssidor per år (som i Schibsted-fallet som refereras ovan), men dessa ska alltså inte hanteras genom direktivet. Frågan man ställer sig är vem som har någon nytta av ett sådant direktiv? Det ursprungliga syftet var att reglera massdigitaliseringen och eftersom det fallit bort är det svårt att förstå grunden för ett direktiv.

I de övriga frågorna verkar det inte finnas några samordnade lösningar till i nuläget. Det är mycket allvarligt att man inte definierar den begränsning, som det innebär att inte tiller-

käna dessa »oidentifierbara upphovsmän« rätten till ersättning, som den inskränkning det är. En sådan ska ha stöd i tidigare direktiv och i Bernkonventionen, men ett sådant stöd finns inte och hela direktivet kan därför ifrågasättas. En ersättningsrätt skulle kunna rädda situationen, men EU-kommissionen tror inte att alla kollektiva förvaltningsorganisationer i EU är tillräckligt öppna och professionella för att hantera kollektiv förvaltning med ersättningsrätt och är därför emot en sådan lösning. Det är av samma skäl som man är mistänksam mot avtalslicenslösningar utanför de nordiska länderna.

I september borde vi veta om processen har lett fram till ett direktiv eller om den helt brutit samman, vilket ser ut som det bästa utfallet. I många medlemsstater pågår andra initiativ som avser att lösa frågan om massdigitalisering av kulturskaterna. Genom en överenskommelse som träffats mellan flera av de berörda parterna (rättighetshavare, bibliotek etc) finns en EU-samordnad vägledning. Direktivet framstår därför endast som onödigt och som ett potentiellt framtida problem.

MATS LINDBERG

BUS stämmer Live it för upphovsrättsintrång

Den 18 april lämnade BUS in en stämningsansökan till Södertörns tingsrätt mot upplevelseföretaget Live it Experiences AB för intrång i konstnären Edvard Munchs upphovsrätt till verket »Skriet«.

Live it är ett marknadsledande företag som säljer upplevelsepresenters. Live it har under hösten 2011, utan lov från rättighetshavarna, manipulerat och använt det världsberömda och högt ansedda konstverket »Skriet« i en reklamkampanj. Bland annat har Live it använt det manipulerade »Skriet« i affischer och stortavlor i Stockholms tunnelbana. Denna användning är ett intrång i Edvard Munchs upphovsrätt.

Edvard Munchs rättighetshavare företräds i Sverige av BUS. BUS har i åtskilliga kontakter med Live it påtalat upphovsrättsintrånget och bett företaget redovisa den användning av ver-

ket som har skett, detta i syfte att kunna räkna ut ett ersättningsbelopp kring vilket parterna skulle kunna förlikas. Live it har konsekvent vägrat att lämna ut information om den olovliga användningen, eftersom bolaget anser att bilden i annonsen är ett nytt och självständigt verk.

»Live its inställning att den manipulerade annonsbilden skulle vara ett nytt och självständigt verk kan vi inte acceptera«, säger BUS vd Mats Lindberg och fortsätter: »Då alla möjligheter att nå en uppgörelse med Live it nu har uttömts tvingas BUS att gå till domstol för att få saken prövad.«

I stämningsansökan yrkar BUS på ett preliminärt belopp om drygt 100 000 kronor för användningen av verket och ett skadestånd på 25 000 kronor för intrång i Edvard Munchs ideella rättigheter. Vidare yrkar BUS på att samtliga

exemplar av »Skriet« i reklamkampanjen förstörs och att Live it förpliktigas att lämna detaljerad information om kampanjens omfattning.

Stämningen mot Live it har föregåtts av diskussioner i BUS styrelse, där man kommit fram till att det är viktigt att BUS visar handlingskraft när det begås klara och tydliga övertramp i medlemmarnas rättigheter.

Mats Lindberg igen: »Genom våra avtal med upphovsmännen har vi en skyldighet att agera när kommersiella företag i sin reklam olovligt utnyttjar konstverk och dessutom ändrar i dem. Konstnärers rätt till sina alster är grundlagsfäst i Sverige och är en förutsättning för ett oberoende och rikt kulturliv. BUS uppdrag är att värna dessa rättigheter.«

ERIK FORSLUND

BUS UTREDS

För att fortsätta integrera BUS med Bildupphovsrätt i Sverige har en intern utredning påbörjat om hur BUS arbetar idag och ska arbeta i framtiden. Utredningen genomförs av BUS, SK, KRO och KIF tillsammans. Nästa steg blir att Bildupphovsrätt i Sverige och dess medlemsorganisationer undersöker hur organisationen kan utvecklas vidare.

Bakgrunden till utredningen är att Bildupphovsrätt i Sveriges verksamhet till stor del genomförs av BUS enligt särskilda uppdrag och frågan är om det finns skäl att utveckla den modellen ytterligare.

MATS LINDBERG

NY ORDFÖRANDE

Efter elva år som BUS ordförande avböjde C-Stefan Ahlenius omval till uppdraget. BUS valberedning kom efter intervjuer med flera kandidater och diskussioner med organisationer fram till att föreslå årsstämman att välja Åsa Berndtsson till ny ordförande. Det blev också stämmans beslut.

Åsa Berndtsson är konsthantverkare från Onsala och har suttit i BUS styrelse i tre år. Åsa är aktiv i KIF och har suttit i föreningens styrelse.

Vi stämman avtackades Stefan för ett väl utfört arbete med tal, present och ovationer.

STÄMMAN 15 APRIL

Årsstämman behandlade sedvanliga frågor och en ny styrelse utsågs bestående av: Ulla West, Cristina Eriksson-Fredriksson, Naemi Bure, Nilsmagnus Sköld, Anita Larsson, Åsa Berndtsson (ordförande), Thomas Liljenberg, Cecilia Billgren och Kåge Klang. Kåge är nyvald ledamot. Anita Larsson hade avböjt omval.

Årsstämman beslöt att avskaffa den särskilda IV-nämnden mot bakgrund av att arbetsmängden för nämnden minskat eftersom det numera finns en väl utvecklad praxis kring hur IV-reglerna ska tillämpas. BUS styrelse tar därmed över den funktion som IV-nämnden haft att pröva enskilda ansökan samt att tolka IV-reglerna. IV har

regelbundet utvärderats och dessa kommer att fortsätta i samma omfattning som tidigare med syfte att ersättningen skall vara i samklang med utvecklingen.

KONSTNÄRSSTIPENDIER

Gun och Åke G Selins stiftelse utdelar stipendier till verksamma eller pensionerade konstnärer (målare) verksamma i Älvsborgs Län. Minimiålder för sökande är 21 år och sista ansökningsdatum är 30 september.

För ytterligare information och ansökningsblanketter v.g. kontakta:

Christina Backman, SEB Kapita
lförvaltning, Institutioner & Stiftel
ser, 40504 Göteborg 031-621833
christina.backman@seb.se

Rejmyre Art LAB

2012

Artist Residency

Exhibition 25/8-2/9

Infinite Gestures

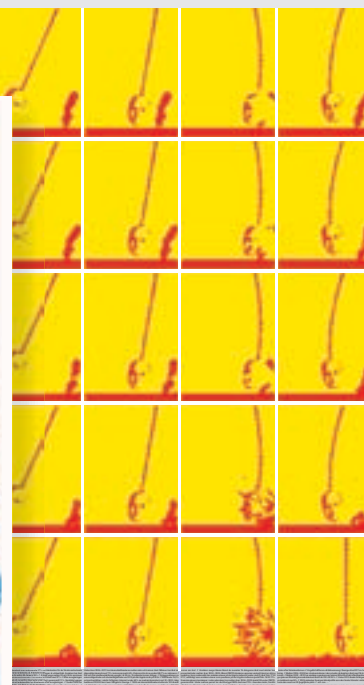
Workshop 17/8-27/9

Seminar 26/8

Transparency Lab

at Rejmyre Glasbruk weekends In August

www.rejmyreartlab.org

zinkvit.se

